

6/2018

ISSN 0134-4250

Дағыбұстаманын әмшесебұлар

С Новым годом, дорогие подруги!

Коллектив журнала "Женщина Дагестана"

Вуч я дуњья дишегълияр авачир!

Вуч я дуњья дишегълияр авачир?
Зунни ана авач лагъай чал я ам...
Легъзе къведач хиялдиз ам галачир,
Цай авачир къул я, мичи квал я ам.

Фазу АЛИЕВА

Ингье чаз са къадар разивилер, умудар, белки кефи хайи макъамарни, гайи мад са йис атана алатзава...

Санлай къачуртла, заз чиз, ам писди хъанаач, сифте нубатда, чаз чи уьмуърда са гъихтиң ятланы цийи-вилерин цирер, чин къалахдихъ, республикадихъ риклукдай, ам абадавунин мураддалди зегъмет чугваз гъязур инсанрив эгечизавай цийи тегъер акурвиляй. Ибур сифте килигайла гъаклан куру гафар хъиз жезва, амма гзаф къадар гуъзел ватанэгълиири и карда чин бажарагъ къалурзавайди акур члавуз, ваз уьмуърда арадиз къvezvay гъакъикъи, рази ийидай агъвалатар такуна амукъад. Масадаз ухшар авачир, къетлен бажарагъдин камалэгълияр, алимар, устадар вучгзаф ава Дагъустанда! Гъихтиң лайихлувал, такабур, камал ава дагъларин уълкведен рушарихъ!

Гъельбетда, куынелугъун мумкин я: акунекхъизвай къван тарифдин къалахар авач чи еридихъ. Амма и за чпкай ихтилат ийизвай крарни тимил авач эхир чи уьмуърда, гъа ихтиң хъсан ерири чаз жувал дамах ийидай, амай халкъарин арада къилин винизвиледи жуван чка къадай мумкинвал гузва эхир!

Жемиятдин уьмуърдивай къерех хъана, анжак хизандин месэлайриз талукъ журнади акъудиз жезвач чавай. Вири девирра «Дагъустандин дишегъли» журнал вичиз тайинарнавай геле жез алахъайди я – ам дишегълийрикай кхъизвай, дишегълийриз талукъ журнади яз акъатна. Амма чи уьмуърдин гъи тереф дишегълийриз, хизандиз талукъди туширди я?! Адан иштираквал, адан таъсир, адан къумек галачиз чи яшайишдин гъи месэла гъял жезва къван? Гъавиляй чи журнадихъ зурба важибвални ава!

Чун чалахъ хъана, чаз жуван вилеради журнал дишегълийриз гъи къадар лазимди ятла, акуна. Да-гъустандин районриз фейи, журнадин къелчийрихъ галаз гуърушар къиле фейи гъар сеферда абур чун атуналшаджезвайди, абуручи макъалаяр къелзавайди, абурухъ саналди месэлайр гъялунна иштирак ийидай ашкъи, гъевес авайди чаз аквазва. Ида чаз къалурзана хъи, чи журнал лазимдия, чаз мадни хъсандиз зегъмет чугвадай къуватар гузва.

Играми чи дидеяр, вахар, рушар! Квез алукъазвай цийи йис мубарак хъуй. Къуй ада куь къвалериз шадвал, берекат гъурдай! Къуй ада квездни куь багърийриз бахтар гъурдай! Къуй чи риклалай, умуми ватан тир Дагъустанда ислягъвили, пайгарвили агъавал авурдай!

Чи вил, сифте нубатда, куь чараарал, квехъ галаз жедай цийи гуърушрал ала!

Наида КЕРИМОВА

НУМРАДАЙ КІЕЛА:

«ИНСАНАР РЕГИМЛУ ВА МАРИФАТЛУ ЖЕДА»

Алатай асиридин 30 лагъай йисара Россиядин шөгъеррайни хуърерай балугърин вете-гайрал, заводрани фабрикайра, вузра, мектебрани духтурханайра къалахиз гзаф къадар урус хизанар Дагъустандиз атанай, абуриниз неинки чин адатар, гъаклени халкъдин манияр газ атанай. 9

КАДРИЯ ВА ЦАЙЛАПАНДИН НУР

Кадрия! Халикъди чакай гъар садави-чин къисмет ганва, уьмуъра къисметдихъ галаз сересда авазкечирмишна къланда. Ви уьмуър, Кадрия, ви къисметдин къалубда пайгардиз гътна!

Ибур риклел хунар туш, инал зун ви шириралди вав рахазва – абури сифте яз вуна заз къелдайди тир.....26

ФЕЙИДИ, ХТАНАЧ...

Са къадар вахт идалай вилик чи республикадин агъалияр къияматдин хабарди къарсурна: са шумуд аял квахънавай. Гъайиф хъи, садбур абурукай къена жагъана: бязибур юлдашрихъ галаз дагъдин вацун къере къугъвадайла, вацун тухвана, бязибур тахсиркар угърашрин гъилик телефон хъана – и кар авурбур гилани жагъанвач, абурун гелехъ къекъвемза.... 28

ПАКИЗАТ ФАТУЛЛАЕВАДИН УЬМУЪРДИН ПОЭЗИЯ

Ахътин инсанар ава хъи, къвалав гвай гъар садаз руыгъдин къуватар гудай, ка-гъульвилиз къил ягъиз тан тийидай, карда агалкъун къазанмишиз къумек гудай, ваз неинки тек са къазанжи патал зегъмет чугваз, гъаклени а зегъметди ваз ашкъи, шадвал гудайвал къалахиз чирдай инсанар!

Пакизат Бейдуллаевна ахътин инсанрин жергедай я.... 33

БАХТ – ГЪАРДАХЪ ВИЧИНДИ ЖЕДА

Ажа АБДУРАГЬМАНОВА

Квел сифте акунмазни риклиз чүгвадай инсанар душшувш хайиди яни? Ингъе ДГПУ-дин мектебдин вилик квай ва алла образованидин педагогикадинни психологиядин кафедрадин доцент Жасмира Багичевадихъ галаз таниш хъанмазни, ам зи риклиз акахъна, гуя чун таниш яз гзаф йисар я.

И на чун рикI алай дустар хыз вилив хузвай. Чи къаршидиз жегъил дишегъли экъечIна, адан патав чаз сифте адан вахар хыз хайи, адаz лап ухшар къве руш акъвазнавай. Чаз чир хайвал, абур кIвалин кайванидин рушни свас тир. Жасмира Багичевнадин сифте гафар ибур тир:

– Гъатта куyne чакай гъич са царни хъчин тавуртIани, чун куyn атунал шад я, буюр, илиф чи кIвализ. Квез хвшакалди!

Дуз лагъайтIа, зун и гуруьшдиз гъазурни тушир. Зи везифа тапшуругъ грай кIалахдин юлдаш иниз гъун тир, амма а кас тадиз маса мярекатдиз финиз мажбур хъана, гъавиляй табасаранрин редактор Сувайнат Исрафиловадихъ галаз санал чун икърар авур корреспондентдал вил алай Багичевадивай гъил къачун Налабиз атайбур тир.

Цукверивди чагурнавай еке тъяятда, кIвалин иесиярни, бадединни чехи-бубадин патав грай абурун гъве-Чи хтуларни жумарт суфрадихъ хуш хвшаш-бешдал, мили, ачух сувъбетрал машгъул тир. Жасмира Багичевадин мецелай фурс, лавгъавалгвай, чун кIeve твадай са келимани алатнча.

Лугъуда хъи, гъар сада тербия гъеле дидедин беденник кумаз къачузвойдия. Гъелбетда, яргъал уымуърди жува-жув абурувиледи тухуз, иердиз рапун-лукъуын ийиз чирда. Амма са вахтар алатаила, инсанди диде-бубадивай къачур, адан хесетрик кутунвай хъсандини, писдини винел акътда.

- Зи къилихрик квай хъсан ерияр, - лугъузва Жасмиради, - зи диде-бубади, бадеди ва чехи бубади кутурди я - зун

геждалди абурун патав хъайиди я эхир. Чехи-буба къеви истемишинар ийидайди тиртлани, ада зун кстахарни ийидай. Ам исполномдин председатель тир, бадедиз мажалавачир члавуз, ада зун гъатта вичин къвалахал, исполномдин за-седанийризни тухудай! Ам абурап алай, иер итим тир.

Зи бубади Волгограддин силисдин къилин мектеб акъалтарна, жуъреба-жуъре чкайра квалахар авуна, диде Наидади педучилище күтятъна, Хучнида аялрин бахчада зегьмет чигурди я.

- Завай зун бахтлу инсан я лугъуз жеда. Бахт вуч затыла, гъар сада вичин жуъредалугъуда. - Жасмира са легъзеда хиялдик акатна. - Чина, адепт язирида и жигъетдай Лев Толстойн гафар рикъел хкида: «Вири бахтлу хизанар садхъиз бахтлуя...».

Зи аялвал бахтаварди тир, же-гъилвални бахтлуди тир.

Зи багърияргъамиша зитерефдал хъайibur я. Им важиблу я! Жегъил члавуз зун жуван гафунал къетлиди тир, гъар гъи карда хъайитлани гъалаттар акурла, инсаф ийидачир. Дидедихъ галаз лагъайтла, чи араяр секин, ихтибарлубур тир...

Вуч марагълу я лагъайтла, бязи вахтара зун икъил лугъуз акъваздай: «Бес я! А флан касдихъ галаз зун мад рахан хъийидач, адан тварни къяз къандач заз!».

Дидекисна захъ галаз разижедай. Амма са герендилий ада икъил лугъудай: «Муъку патахъай килигайтла, белки, а касди чуру кар ихътин себебавазавунатла...» Ада а вакъия вири патарихъай веревирд ийидай. И члавуз зани фикир хъийидай: белки а зак хъель кутур вакъиада зи тахсирни аватла?

Бубадикай рахайтла, ам заз чехи стха хъиз я, гъар са члавуз ам зи къумекчи ва даях я.

Зун гъакъикъатдани бахтлу инсан я. Зун патал бахт – им агъвалувал, девлет туш. Бахт – им вири сад-садан гъавурда акъадай хизан хъун я. Зи умурдин юлдаш Нариманин гъяихътин инсаня. Чун душушдай сад-садахъ галаз таниш хъайibur я эхир. Автобусрин станциядал, чун Хивдиз физ къва-чин хъайила, Наримана зи халадиз

залан чантаяр хкажиз күмек ганай. А члавуз за зарапат авунай: «Чи патара ихътин мерд жегъиларни ама къван!».

Ахпа ам заз пединститутдин патав акуна. Гуъгуънлай ам заз мукъвал-мукъвал библиотекада аквадай, ам мукъув гвай столдихъ ацукъдай. Зун къвализ рекье твадай – къвалал

вагъунар ичирдай, пул къазан-мишдай. Институтни яру диплом гваз күтятъна. А члаван ректор Шейх Ибрагимович Исмаилова ам кафедрада туна, гуъгуънлай диссертацияни хвена... Ингъе, деканвиле къвалахиз I5 йис я.

- Чна саналди жуъреба-жуъре вакъиайриз дурум гана, - давам ийизва вичин сувъбет Жасмиради. - Амма шад юкъузни, пашман юкъузни чун сад-садан патав хъана. Чун а къадар сад-садаз мукъва яхи, гъатта са гафни рахун тавуртлани, чун чи гъавурда акъада. Икъил жедайди яни? Инсанди ви гъил къуна ваз чизва, ада ам са члавузни ахъайдач, са члавузни вун маса гудач, вун къевера твадач...

Нариман чи гъвечи хизандин къилни, вичин тухумдин къилни я. Ам гъакъил вичин дидеди тербияламишна. Зи къари, Гюлхалум, камаллум, къайгъудар дишегъли тир. Адан рикъил алай алхиш им тир: «Ахир хайир ишри, уджуб ибшриявл!» (Ахир хайир, ахир къени хъурай ви!).

Инсан и дуңъядиз я камаллуди яз, я къуватлуди яз, я вири чидайди яз къвевеч, ибур вири ада тәжрибади гузва, къилелатай дуышушири ам руъгъдиз мягъкемди ийизва, писни хъсан чара ийиз чирзава... Кардин бинедани сабур ава. Зазни Нариманаз къамай къван сабур ава... - Заз акурвал, гъульуын тівар къадайла, Жасмирадин сес генани милайим жезвай. - Гъакъинчи дустар сабурлубур я...

алаз вай, яргъалай, на лугъуди, ада зун хъзвай, - хъурезва Жасмира. - Бязи члавара са вуч ятылани хабар къадай... Зун и кардив акъван вердиш хъавай хъи, са шумуд юкъуз, ам масанихъ фена, заз такур члавуз, зун сугъул жедай. Гъя икъил зунни ада вичелашукъарна... Къисмет я...

Нариман жавабдарлу, рикъел къастар авай инсан я. Масадан күмекдал вил алачир. Ада са къвалахдихъайни киччедач. Студент члавузни, диде-буба къеве тун тавун патал, ада вичиз кепек-шигъи къазанмидай. Эвлениши хъайила, чун, багърийрихъ мумкинвал авайтлани, геждалди общежитиеда яшамиш жезвай. Ада чи гележегдикай фикир ийидай, тарсарилай гуъгуънлиз, йифера, гагъ-гагъ

Наримана гзаф крат вичин буба Асвараини чирна, ам халис дагъвидин къилихар авай, дузы гаф къандай, багъри ерийрал рикъил алай, къени ва мерд кас тир...

Чи чехи хва Амиран хайила, баде патал им зурба бахт тир, ам бадедин лалайрик, манийрик, ма-харик чехи хъайиди я. Вичел чан аламай къван гагъ бадеди хтулдиз «Зи вилерин экв» лугъудай. Яргъя Дальний Востокда къуллугъ ийизвай Амиран, тек са юкъуз ватандиз хтайнлани, хуъре авай чехи-бубадинни бадедин суарал тефена хъфейди туш! Вичин сифте аялдални ада Асвар лагъана тівар эцигнава...

Им чи Санита я, - Жасмиради сивел хъвер алай жегъил, вичин

ЧИ ЖИЛДИНАЛ

къарииз ажайибдаказ ухшар авай, жегъил дишегъли къалурзава. – Адан хизан Чукоткада яшамиш жезвайди я! Ана авайди табасаран тек са хизан я! Зи хихъ галаз Москвада таниш хъана. Хциана РФ-дин миноборонадин Высший университетда къелзаявай, Санита лагъайтла Москвадиз къелиз атанвайди тир... Гзаф хъсан аял я. Зи Агъмедаки Аминадиз хайи вах хъиз я.

Чи къулан хва Агъмедаки жегъилрин краин рекъяй министерствода къвалахзава, Аминади гъеле 10-классса къелзаявай, адан мурад дуухтур хъун я.

– Абурни чин буба хътин, рике еке къастар авайбур я, - лугъузва Жасмира Багичевнади. – Чин

рияр, вахар, дустар гвай... Абуру чаз руыгъдай аватдай мумкинвал ганач, умумър давамдай къуватар гана. Гъелбетда, маса инсанарни жеда, кvezни чир хъун мумкин я: квекай чипиз кълани вири жуъредин хийирар къачуда, герек амачирла, вункъацурни хъийида... Бахтунай, гена ахътинбур тимил я.

Аквадай гълда, Нариманахъни Жасмирадихъ дустар гзаф ава ва гзафбур гъеле аял члаварилай ва студент йисарилай авайбур я.

– Захъ лап мукъва, ихтибарлу дуст дишегълияр ава, чун гурушиш миш жезва, чи хизанарни дустар я. Гъатта и къвалер эцигдайлани, Наримана лутгудай: «Ярап-дустар илиф тийидай къвалерикай эцигна

бадеяр къват жеда, тамадани виридалайни гзаф хтулар авайди хъядя...

Гъелбетда, ибур са хизандиз талукъ адетар я, амма заз къланда хъи, итимдиз: бубадиз, гъульбуз, хлиз авай гуърмет агъуз ават тавунайтла. Гъа им чи дагъви адетрикай лап къилинди тир... Гъа и жуъреда дишегълидиз гуърмет авуникайни лугъуз жеда. Къе дишегълийрин ихтияррикай гзаф рагазва, амма чи дагъви хуърера виликдайни дишегълидиз гуърмет ийизвайди тир эхир. Дидедиз, кайванидиз, вахаз, рушаз къетлен гуърмет ийизвайди тир. Зи мурад чи умумърда бубайрин адетар амукун я: чехиди къвализ гъахъайла, гъвечиди чкадилай къарагъдай, вири месэлайр хизанди саналди гъялдай... мугъмандиз зурба гуърмет ийидай, хизандин месэлайр гъялдайла, гъам чехибурун, гъам гъвечибурун фикир гъисаба къадай...

Жасмира Багичевади педагогикадин тарсар гузвойди я, са вахтара хизандин месэлайриз талукъ предметни тухузтай. Са патахъай, ада чирвилерин дережа агъуз тир, интернетдай жагъай къарши чирвилер газа вуздизни къвевзай, чипиз тъакъикъи умърдикай са хабарни авачир, я хизанди, я яшайища чипиз-чеб тухуз течир жегъилар арадиз атунин гъайиф чуғазва. Муъкуь патахъай, лугъузва ада, жегъилар регъимлубур, масадан дердидикай хабар къадайбур я.

Мисал яз ада чеб «Къайгъударвал» тъвар алай интернатдиз набут аялрал къил чуғаз фейидакай лугъузва. Студентар неинки начагъ аялрихъ галаз къугъзвай, гъакъни дакъанвал авачиз абурухъ гелкъвенни ийизвай. Бязибуру чеб ина авай нянечкайриз къумек ийиз мадни къвезд-хъфида, лугъузвой.

Тукъивей, баҳтлу хизан... Гъа ихътин хизанрай лайихлу, къени краал машгъул жедай инсанар акъатда. Ихътин хизан заз мягъкемдиз чил къунвай тар хъиз жеда – ина дувулар ата-бубаяр, тан диде-бубаяр, хилер – хтулар арадиз гъидай абурун веледар я. Патарив гвай тазар – умумърдин даимвилин лишанар я.

ДГПУ-дин тарихдин факультетдин декан Нариман Асварович Асваров неинки къвалахдин юлдаириз ва студенчиз чида. Вичин хайи халкъдиз вафалу и касди табасаран чалал акъатзавай ктаб-журналдиз къумекар гуз гзаф йисар я, гъакъни ада жегъил алимирз къумекар гузва, хайи чалал акъатзавай пресса подписка ийидай кардик зурбаз къуын кутазва. Вични ярап-дустарал рикъалай, жумарт инсан я. Гъа ихътинди яз ам вичин ватанэгълийризни, дустаризни чида.

вилик мурад эцигна, ам къилиз акъатдалди секин жеда.

Мад чи ихтилат баҳтуникай, хизандикай, ярап-дустарикай, «УМУР» тъваралай алемдалазим тир вири терефрикай физва...

– Баҳтлуди хъун патал са акъван гзаф затлар герекзавач. Чими гаф, михъирафтарвал, лазим атай деки къада агақъдай къумек... Месела, и аялриз килигай нянядикай рахан. Чна ада «баба Аня» лугъудай, амма ам гзаф медени, гзаф вафалу, рикъ михъи инсантири. Аялрин рикъадал гзаф алай, ада чаз гъамиша къумек гайди я. Күнне лугъун мумкин я: ада гъакъи къачузвой эхир. Гъакъи я. Амма ада чаз гайи рикъин чимивал, къумек ийиз кълан хъун, лазим атайла, гъатта къвалахдин югъ күтъягъ хъайилани, аялриз килигун. Ада чаз чрай цикъенар, адан меслятар – ибур вири пулунихъ жегъидай затлар туш эхир!

Чи умумърда ахътин залан ийкъар хъайиди я хъи, гъакъи авай хъи, ваз гъатта сивел хъвер гъидай ихтиярни авач... Амма чи патав бағъ

вучда?». Ам къвалин межлисрал, мукъвабуруз, дустариз пишкешар гуналрикъалайди я. Мадни лугъун – ам лап устад ашпазни я!

Чи хизанди гъатта хуси, масана авачир адетарни авайдия... Месела, Галстукдин Югъ! Са вахтара, гъелле 90-йисара, дустари Нариманаз галстук багъиши – гъикъ лагъайтла, ам вуздин преподаватель тир эхир! Амма Наримана зарафат кваз лагъана: галстук ада вичин дережа хкаж тахъанмаз алукида! Ингье ада сифте яз галстук вич тарихдин факультетдин декан хъайила тутульна тунай! Гъа чалалай инихъ чаҳъ зарафатдин сувар ава – Галстукдин Югъ, ам чна, гъелбетда, ярап-дустар галаз къейд ийизвайди я.

Мадни чна неинки Дидедин Югъ, гъакъи Бубадин Югъни къейд ийизвайди я. Ширират тукъиузы, абур къелзаявай, Нариманаз баҳш авуна маҳсус газет тукъиузы ва икъад... Мад чаҳъ Хтулдин Югъни ава – ина чи къвале гъеле хтулар хъанвай чи дустар чехи-бубаярни

Мукъвара бажарагълу зари ва публицист Гъаким Къурбанан (Акимов Къурбан Халикович) 80 йисан юбилей шадғалара къаршиламишна. Гъакини и йисуз заридин нубатдин цийи роман «Зуыгъре гъед» чапдай акъатнава.
Чаз юбилиярдихъ яргъал тир уымуър хъана кланзава.
Журналдин и нумрада чна «Зуыгъре гъед» романдай са бязи чукар чапзава.

ГЪАКИМ КЪУРБАН

Зуыгъре гъед

Камургандилай башламишна, К҃ларив къван агакъна, вири рехъ, Самур ва Шагынабат дерейрин хуърер суварик квай: хуърерни убаяр яру пайдахралди эвергунралди безетмишнава; мелера авай инсанри, манийрални макъмрал илигна, рекъерин къерехра цийи къелемара курзава, куъчеяр михъзава, тараарин пунариз лацу киреж ягъзава; шегъре рекъера адал ва винидихъ сусар гъиз физвай меҳъеррин машинрин циргъер ава...

Самур ва Шагынабат дерейра шадрахунрин, музыкадин, манийрин ванер, сад-садак какахъна, лепе гуз - лепе гуз ҷавуз хкаж жезва, бушлухра ракъин нурарик какахъзава.

Самурганвийрин машинар зарбдиз физва... Къавалри ял ягъзава: сусан гъаятдал зуыннейрни далдам пелез гъекъ акъатдайвал ягъун патал къуватар ківатІзава... Инсанрин вилер Шагъ дагъдин лацу девейризни филериз ухшар жергейрал, абурун хуарай авахъ-завай кламарални вацларал, тамарални багъларал ала.

- К҃лар шегъер! - гъарайна жегъилри. – Чун агакъна!

Къавалри чипин алатар кардик кухтуна, жегъилри къив гана.

- Са тфенг ягъна кланзавайди тир, - лагъана сада.

- Тамадади тфенг къадай ихтияр ганаач, - лагъана масада.

Шегъердиз зарбдиз гъахъзавай машинар садлагъана акъваз хъана - чадин жегъилри, яргы чукъван эцигна, рехъ къунвай. Агъмед къарагъна, фена, рахана, амма гаф акатнач - кимин тике гуниз мажбур хъана.

Шегъердиз гъахъайла, машинар мад къве сеферда акъвазарна - чадин жегъилрин цийи кіретІри чипиз кимин тикеяр къачуна.

- Кимин тикеяр Дагъустандин хуърерани къачузва, - лагъана Азима, - дугъри я, шегъерра къачузвач... Заз акунач...

К҃лар хуъруйкай хъанвай шегъер хътиндигъя, - хъуърена.

- Дуңъяда хуъруйкай тахъанвай шегъер аватІа?

- Мумкин я: шегъер - им шегъре рекъел алай ківалерин гапПал я ман.

Мехъерин машинар эрчІи патахъ элкъвена, гүнедай винелди Абид Эмирасланован тварунихъ галай куъчедиз хкаж хъана.

Мурадоврин гъаятдални гурлу меҳъер ала: кларнетдин ширин ванер Шагъ дагъдив агакъиз, элкъвена хквез, къацу шегъердиз гъахъзава... Самурвийрин зуыннейрин ванер япарихъ галукъайла, меҳъерин иесийрек спасчавал акатна. Чадин музыка акъвазар-чна, къавумар гузлемешава...

- Атана! Къавумар атана! - гъарайр акъатна.

Къавумар, машинрай эвичІна, къавалри зуынне-далдамдал илигна, дишегълийри «Перизада» мани лугъуз-лугъуз, меҳъер авай гъаятдал фена.

- Салам-алейкум, къавумар! - тамададин хци ванн акъатна.

К҃ларвийри самурганвияр хушвиледи къабулна. Къве къилин къавалрини са макъам ягъна, къавумар къуылук экечІна. Абурук какахъна, сусан мукъва-къилийри майдандал чипин алакъунар къалурна: им дуствилин, стхавилин шад межлис хъана.

Азима, Германа ва Маринади фотоаппаратрай меҳъерин, шегъердин ва дагъларин шикилар ягъзава.

К҃ларвийри яргъай атанвай къавумиз ял ягъун, тұунынхъун авун теклифзава. Агъмездаз чизва: вай лугъуникай метлеб авач, адет хвена, теклиф къабулна кіланзава. Адан эмирдалди итимар гъар са нямет алай столрихъ ацуқъна, дишегълийр свас авай ківализ фена.

Сасытдилай гъаятдал мадгурлу межлис къурмиш хъана.... Самурганви жегъилри к҃ларви рушарихъ галаз, к҃ларви жегъилри самурганви рушарихъ галаз къуылерезава...

Гагъ са къавалри зуыннейрин, гагъ мұйыкъ къавалри кларнетдин ванер џавун аршдиз ракъурзава.

К҃лара иер рушар ава, - лугъузва къуылукай хкечІна, нефес дар хъанвай Германа.

- Вахъ галаз къыл авурди к҃ларвидин руш тирни? - жүзунда Азима.

- Эхъ, ада «Айишатрал» са дири къыл ийизвай хъи!

- Яни, тушни, килиг, а руш ви патав акъвазнава.

- Вагъ, им Марина я хъи! Я руш, ваз лезги къуылер гъина чир хъайиди я? - жузуна Азима.

- Москвада, чи школада Кавказдин къуылерин ківатІал авай... Заз гъана чир хъана, - лагъана шегъердин урус руша.

►► 16

ДАГЪДАЛ АЛАЙ ЧИМИ КІВАЛ...

Айшат ТАЖУДИНОВА

Масадан рикікай хабар күн, язух чұлғун, шериковалун... И гафарин асул метлеб бедбаҳтилика катайла, хуси месәляр газ ялгъуздақаз амукъайла, гыссда. Четин месәляр лагъайтла, чаз, дишеғълийриз, гә са жуърединбур – умумибур я.

ЯШАМИШ ЖЕДАЙ АМАН АМАЧИРЛА...

Яшайишдин етимвал, тамам тушир хизанар, чара хъхунар, садлагъана руфнал залан хүн... Мадни, гъульуз фини нетижа татугайди хунихъай, багърийриз чара хуниковай чир хунихъай, ам са беябурчывал яз гысадуналди, киче хүн. Ихътин декъикъайра яшамиш жез кіан жедач, вири рикелей алудиз кіан жеда, ківалюгъ арадал гъуникай, фу-яд герек жедайдакай фикир тавун патал, гишила кын тавун патал, вучиз лагъайтла чара ксаривай садакъа гүзетун ва я талабун такабурди сакланы къабулдак. Ваъ, гзафбуру аксивалда, чина, дагълух вилаятда, гъар са кас къүн кутаз, күмек гуз гъазур я. Амма гъар са дүшүшүш вичин жуъреда көтленди я, гъамиша яб акалдай, далдаламишдай, фу

пайна гудай ксар жагъидач. Икі вучиз жезватла, за дидевал ва аялвал хунын рекъяй тир «Ангел-хранитель» централдин кыле ақвазнавай Евгения Юрьевна Величкинадивай хабар къазва. Ам чиреспубликадиз неинки коммерциянбур тушир мергъяматлувилин тешкилатрин ківалахдин тежриба чириз, гъакі агалкъунралди ківалахдай, тек ва гзаф аялар авай дидейриз гъакыкъи күмек гудай централадағын патал атанва.

- Россиядин гъар гын регионада хайитланы, дидевилиз ва аялвилиз талуқь тир четин месәляр вирина сад-садаз гзаф ухшар я, - ихтилатзава ада. – Воронежда за дидевилин ва аялвилин «Ангель-хранитель» централда гзаф йисара ківалахна. Гъар сеферда инанмиш жезва хын, яшайишда виридалайни четин месәла хизандихъ галаз ала-къалуди я. Яшайишдин жигъетдай

са гъихътин ятланы заминвилер арадал гъун патал, хизан хвена, адан дережа хажна, вири күватар эцигун герек я. Ихтилат, гъелбетда, са гъихътин ятланы алана тир пособийрикай ваъ, лап чарасуз тир затаралди таъминаруникай, аялар патал шарттар арадал гъуникай, диде-бубаяр ківалахдалди таъминаруникай физва.

Евгенияди Дагъустан вучиз хжнатла, гъам хабар къазва за.

- Күн гъавурда ақызвани, - ихтилатзава ада, - чиди грантрын ва мергъяматлу ксарин тақытрын гысадбай яз кардик квай обществодин тешкилат я эхир. Икі тирилий четинни я, вучиз лагъайтла, чун гъукуматдилай аслу туш; гъукуматди яшайишдин проектдин анжах идеядиз тақыттар чара ийизва. Чаз кылдин са регионда арадал къвезвай нетижа ваъ, вири месәляр санлай важиблу я. Вучиз зун күн республикадал ақвазнава лугъуз, күнен завай хабар къазва. Гзаф чалар, къетлен адетар авай, аялар гзаф хазвай... Яшайишдин вири и делилар дидевилинни аялвилин месәлайрихъ галаз сих алакъалуя.

ДАГЪУСТАНДИН ХИЗАН КҮЕТІЕНДІ Я.

Чи журналдин мугъмандивай за, дагълух вилаетдин халқынан менталитетдин көтөнвилерикай хабар хъянвай пешекардин фикирдалди, Дагъустандин хизан гъихътинді ятіа хабар къазва. Евгенияди, муқбуфдивди гафар хъягъиз, са жуъредин къимет гун тийиз, вичин жавабар ачуҳбур ва манаубур ийиз алахъзава. Централдик ақытай дишегълийриз чин хизанрин месэләяр чуңуыхиз кілан жезва. И кардиз иниз атай юкъуз чнани фикир гана, централа авай дишегълияр, чин аялрин чинар клемириз, журналистрин ихтилат-ривай яргъяз жезвай.

- «Дагъдал алай чими ківал» - им гъакі руғыламишунин тівар туш, - көйдізаяй централдин руководителди. – Им «Дагъларин уылкве» тівар алай республикада яшамиш жезвай дидеяр патал са жуъредин психологиядин идара я. Абуру ина чеб чими ківале хызыз, чин гъакъиндай къайгъударвал ийизвайдакай, чипхъ ябакалзаяйдакай ва күмек гудайдакай гъисс авун чун патал лап важиблу я.

- Суғьбетар авун, алакъаяр хъсанарун регъят я лугъузни жедач, - лугъузва Евгения Юрьевнади. – Дагъви дишегъли сабурлуди, гзаф рахан тийидайди, чин гъиссер чуңуыхайди, хизанды арадал атанвай месэлайрикай ашқыи авачиз рахадайди, итим тахсирлу яз вич иниз

акъятнаватіаны, гъатта итимдин терефни хұйдайдия. Ихътин вахтунда, игътиятсуз гафаралди адалала хирер ва ам мадни вич-вичиз кис тавун патал къетен жуъредин алакъя, камаллуval чарасузя. Им четин, гъатта бязи вахтара намумкин кар я. Четин гъалариз аватай дишегълиди вичи кылестухвай уымуър фикирдиз хүн, гила ам ційикіла туыктуырзі алахъун, ківалахал ақъвазун, аял баҳчадиз вугун чарасуз я. Чна и карда адаз күмекни ийизва; неинки ківалахал тайинарзава, гъакі ківалах гузтай касдихъ галаз алакъани хұзва; лазимвал хъайитіа, аялни баҳчадай вахчузва... Са гафуналди, месэләяр гзаф ава...

– Гележегда хизан арадал гъиз жедайдакай жегыл дишегълидив гъисс ийиз тун тавартіа, егер адаз күмек гун тавартіа, ам гырекъяй фидатіа хиялдиз гъун четин кар туш, - лугъузва Евгения Юрьевнади. – Зунни, захъ галаз ківалахзайвай бурни инанмиш я хыи, гъар са къутармишай уымуърдивай чин авай гъал хъсанвилихъ дегишираз жеда. Им четин, риктін сидкыидай фикир гун ва, герек хъайитіа, чанни къурбанд авун истемишзаявай ківалах я. Централдин къуллугъчийриз за гъар сеферда лугъузва хыи, иниз акъятзаяй бурун четин месэләяр гъялиз хұн анжак чаз ихтибар авунилай аслу жезва. Ни гъялна кіланзава месэләяр? Дишегълийри ва я централди.

Централдик дишегълияр гъикіл акъятзаявай, хабар къазва чна.

– Квез чидани, чи центр кардик кваз сад лагъай йис туш, - лугъузва Евгения Юрьевнади. – Регъят тушир гъалда гъатай, са сеферда ина хъай дишегълиярни, централдик хъсан рахазва. Централдин ківалахдихъ галаз гъар садаз интернетдай таниш жедай мүмкінвални ава; чна государство дин дишегълийрин централдихъ галаз сих алакъаяр хұзва, меслятар къачузва, сада-садантежирибачирзава.

Пімил важиблу тушир кар ам я хыи, централдин руководитель вични гзаф аялар авай диде я, ингье вичин уымуърдин юлдашни ківалахдал желбна, амни күмекар гуз, къуын кутаз алахъзава. Им ківалах патал хъсан гъевес хқаждай кар я. Заз чиз, гъа ихътин ксарай, гыч са къезилвилерикни умуд кутун тавуна, виридалайни четин крат кылиз акъудиз ва хъсанвал пайиз жеда. Амуқзаяйди къетівилелди крат кылиз акъудзаяй, камаллуилелди чехи хизандын кыл къазвай централдин сағыбыдал пехилвал авун я. Централдин ківалахдикай ихтилатдайла, жуъреба-жуъре хилерин идарайрихъ, республикадын здравоохраненидин министерство дин, зегъметдин ва яшайишдин рекъяй вилик тухунин министерство дин галаз саналди ківалахун ник умуд кваз, Е. Величкина централдин вири терефар ачуҳиз алахъна. Хизандын ва аялвилин месэлайриз, Евгениядин фикирдалди, саналди килигун чарасуз я, гъа چавуз четин гъар са месэла гъялунин карда хъсан нетижаярни арадал къведа.

РЕГЬИМ

- Дишегълийриз (ина пуд вацран къене мұйжуыд ва адалайни гзаф хизанар жезвай вахтарни ава) и вахтунда неинки дустар жагъизва, ғылғы коммуникативный технологияни чирзава. И карди абурузчин күватрихъ инанмиш жедай, жемиетдик акахъдай мумкинвал гузва, - сұғыбетзава Е. Величкинади.

- Ківалихда күнегъильтиң методика ишлемешзава? – хабар күнана чна. Центради инсанар агуудунин, умуми крат вилик тухунин Макаренкодин методикадикай менфят къачузва лагъайла, чун гзаф тажуб хъана. Евгениядин фикирдалди, жуыреба-жуыре къилихрин дишегълияр центрада санал яшамиш хъунин нетижалу къайдайрикай сад авай чкада ийизвай умуми ківалих я. Ина умуми собранияр кылес тұхузва, староста хқязава, кухняда дежурство тайинарзава, ківалер михын ийизва. Центрада тіүн ва яшамиш хъун гъавая я; недай заттарик нектар, якун продуктар, емишар ва шириналухар ква.

- «Дагъдал алай ківалихъ» мергъяматлувилин күмекар гузтай дустар тімил авач, - къейдзава Евгенияди. – Месела, «Чабан» фирмади чун пулсуздакан нектар продуктталди таъминарзава, чаз гуманитарный күмекар гузгъазур тир идарайа мадни ава.

КЫЛИДНИ - ИНСАНАР!

Ина гъар са кас вичин кардал машгъул я. Центрада жезвайбу-

рукай ихтилатуналди, пешекарри чин ахтармишунрин нетижайрикай малумарна, чна лагъайтіа, ана авай, тешпигъ гъиз тежедай хътин хъсан гъалар-шартар гъиссна. Гъелбетда, са тайин рекъяй зайди дишегълийриз ина көтілән фикир гузва. Ахътинбуруқайтири садавай, вич къве аял галайди ва къанни цілдійисан яшда авайди ятіани, ківалин техникадикай менфят къачуз жезвачир. Ада ихтилатайвал, вичин ківале, Къизлярда, адаттүн цілді гъазурзавай. Пиянискайрин арада яшамиш хъайи дишегълидиз күмек гун регъят кар тушири. Адаз неинки яшайишдин рекъяй күмек гана, ғылғы маса шеңбердиз хъифидай шартарни тешкилна, ківалих жагъурунин жигъетдайни күмекна.

- И душуыш садрани тахъай хътинди я! – ихтилатзава центрадин къуллугъчийри. Гъар гъикіятіани, ківалин зулумдиз дурум гуз тахъана, пуд аял вахчуна, къве аял итимдив туна, диде ківалий экъечай агъвалат къабулун четьн я. Краснодарский крайдай Республикализ атай дишегълидиз талукъ вакъиани заланди я. Ислам къабулна, ам и чкайрин агъалидиз гъульуз фена. Амма хизан саламатдиз хұз қанач. Къе ам центрада яшамиш жезва, адаз аял хусуси баҳчада әңгиз күмек гана, ина ада вичи аялрихъ гелкъведайди яз ківалихни ийизва. Центрада яшамиш жезвай са дишегъли Избербашдай атанвайди я, гъамиша

итимди гъил хажжавайвиляй ам инизақъатнава. Адахъцусадайсан яшда авай аялни гала.

«Дагъдал алай чими ківале» лап четин гъаларани, гъатта хъсандиз яшамиш тежевай хизанриз къюмиилин органини күмек гун тийизвай дұшшуышрани, күмек гуз алахъзава. Ина лап мягъем къайдаяр ава: абурун патавақъатай ксарихъ галаз рикін юшагъвилини рафтарвилериз рехъ тагун. Абурухъ галаз, къилихрин лап күлль-шүлльуярни, хизандин уымуырдин делиларни чирна, рикіл гъатнавай қаз саналди ахқұдуң паталлап дикъеттудаказ ківалихъзава. Адепт, ина психикадин жигъетдай зайди, чара атіай, са күнихъни инанмишвал хъийин тийизвай ксар жезва, - лугъузва центрадин къуллугъчийри. – Чна гъакъикъи күмек гудайдан гъакъиндай инанмишхъайдалай күлухъ, абураук жезва, яшамиш жедай тақытар гумачиз чеб күчедалаламуқунин себебрикай ихтилатзава.

БЕС ПЛАНАР? АБУР АВАЧИЗ ГЫКІ ХҮРАЙ!

Центрадихъ гележегдин гъихътин планар ава? Адан къуллугъчийри хусуси, маңсус драматикай хияларзава, абуруз уымуырдин четин гъалара гъатнавай дишегълияр къабулдай идара кіланзава. Гъелелиг кирида къунвай пуд утагъдикай ибарат квартирадикай менфят къачузва. Мадни, «Дагъдал алай чими ківалин» иесириз адан филиалар вири Республикада ачухна кіланзава.

- Чунни Воронежда авай дидевални аялвал хұннин «Ангел-хранитель» центрадин, кылдын юридический идара тир филиал я эхир, - лугъузва Евгенияди, - центради қаз меслятар къалурунин рекъяй күмекни гузва.

– Чахъ «Инстаграмда» группа ава, - лугъузва Евгения Величкинади, чаз аквазва хын, а группа чин күмек теклифздавай дагъустанвириң тіварарив аңузы. Им хъсан дережа я, мадни ківалих давамарун ғерек я.

«ИНСАНАР РЕГЬИМЛУ ВА МАРИФАТЛУ ЖЕДА»

*«Мани лугъунилай вуч хъсан я лагъайтIа,
- мадни гзаф манияр лугъун»*

Элла Джейн Фицджеральд

Музыкадин алатрин кафедрадин зеведиш, ДГПУ-дин профессор, Россияядын виридалайни къадимлуди тир Саратовдин Л. Собинован тварунихъ галай консерваторийакъалттаравур, «Лепе» тваралай урусрин манийрин хордин, гъакини «Лукоморье» твар алай аялрин фольклордин чешнелу ансамблдин регбъбер, Ю. Ханжова и келима душуышдай рикъел хайди туш.

Алатай асиредин 30 лагъай йисара Россияядын шегъеррайни хуърерай балугърин ветегайрал, заводрани фабрикайра, вузра, мектебрани духтурханайра къвалахиз гзаф къадар урус хизанар Дагъустандиз атанай, абур иниз неинки чипин адетар, гъакини халкъдин манияр газатанай. Шегъеррин медениятда манийрин, виччай урус халкъдин манийрин виридалайни хъсан ерияр аквадай, шийи къят арадал атанай.

1957-йисуз вич арадал атайдалай инихъ, хорди манияр лугъунин гъа адетар михъидаказ хуъзва.

Дагъустанда яшамиш жезвай урус халкъдин меденият виниз хажунин ва машгъур авунин кардик «Лепе» хорди зурбаз къуын кутуна. Хордал вири дагъустанвийри дамахзава. Республикадин дережада, шегъеррани хуърера къиле физвай са мярекатни и коллективдин манийрин нумраяр галачиз къиле физвайди туш. Урус манийрин Халкъдин хор Москвада,

гзаф маса шегъерра вичин устадвал къалурна.

Ансамблдихъ Халкъарин, Вирисолюздин ва Вириорсияддин конкурспринни фестивалрин лауреатилин тварар ава. Хордин сифтегъян ре гъбер Дагъустандин лайихлу артист И. С. Лапин тир, адан сифтегъян иштиракчияр лагъайтIа - Махачкъаладин балугърин консервиярдай заводда къвалахзавай дишегълияр тир. «Лепе» хордин сифте концертрин репертуар халкъдин манийрикай, советрин композиторрин манийри-

Выключка: РД-дин культурадин министерстводин РДНТ-дин Халкъдин «Лепе» хор фестивалринни фольклордин суваррин, республикада къиле физвай медениятдин вири мярекатрин: «Дагъларин свет», «Ваз, Гъалибвал, баши я!», «Дагъустан – зихизан я», «Гъалибилин салют», «Казакрин майшият», «Пасха», «Масленица», «Милли алухрин поэзия» твар алай регионрин фестивалар, халкъарин «Дагъвияр», «Каспий – дүстүрли къерер» - ва гзаф маса мярекатрин иштиракчи я.

Ленинградда, Бакуда къиле феи Декадайрин ва Дагъустандин медениятдин Йикъарин иштиракчи хана, и коллективди Дондал-алай-Ростовда, Волгоградда, Астраханда ва

кай ва балугъчийрин фольклордин манийрикай ибарат тир.

Гъа сифтедилай хордин иштиракчияр – дишегълияр, рушар я. Гъа сифте йисарилай ана манияр

МЕДЕНИЯТ

лугъузвойбур пешейрин рекъяй инженерар, муаллимар, студент рушар, мектебда къелзайв жаванар, пенсияда авай агъилар тир. Абурун тъварарни къевириданрикъелалама: Дагъустандин лайихлу артистка А. К. Иванова, А. К. Маричкина, Н. Д. Трудненко, А. С. Сухорукова, Н.Ф. Иванова, Б. Е. Буслаева, В. Я. Мирошниченко, М. М. Федотова, Т. А. Лемешева, Л.Д. Гушина, Р.Б. Бабенко ва хорда виридалайни машгъур лирлийрин-частушкайрин устад Любовь Шепотъко. Абурун бажарагъ себебяз хорди машгъурвалва халкъдин патай къанивал къазанмишна.

1985-йисуз «Лепе» хордиз «Халкъдин» лагъайгъуреметлутъвар гана. И чавалай гатпунна адан репертуар Россиядин маса регионрин урус

манийралди, частушкайралди, халкъдин къульер ва къугъунар квай нумрайралди дөвлетлу хъхъана. 1993 – йисалай «Лепе» хор РД-дин медениятдин Министерстводин патав гвай Республикадин халкъдин яратмишунин Къвалин бинеда авай коллектив хъана.

1985-йисалай, саки 30 йисуз, «Лепе» хордиз РД-дин искусствойрин лайихлу деятель, Дагъустанда урус фольклордин жигъетдай кар алай пешекар тир Юрий Ханжова регъбервал гузва. ДГПУ-дин музыкадин алатрин кафедрадин зеведишишин пеше ада яратмишдай ва педагогилин везифайрихъ галаз санал къиле тухузва. Ам гъакини гзаф къадар монографийрин, илимдин ва халкъдин музыкадин алатрин,

халкъдин сивин яратмишунин рекъяй къелунинни методикадин Къвалахрин авторни я.

Ханжова субъбет авурвал, вири дишегълияр тир хордиз регъбервал гун четинни я, марагълуни. Гастролар, концертрин вилик рикъик жедай къалабулухар, гъаливилер, наразивилерни кефи хунар – ибур чи гъар йикъян Къвалахда адет тир затылар я, - лагъана ада. Мадни, манияр лугъузвойбурун музыкадин жигъетдай чирвилер жуъреба-жуър дөрежайринбур хъуни, гъарма садса къилихдиндихъуниихътин четинвал генани арадал гъизва. И яру-Цару коллектив бажарагълу, са фикирдал алай Къватыл авун регъят кар туш.

Юрий Генадьевичан фикирдалди, дишегълийрин лап хъсан коллектив тешкил хъун патал абур вири са фикирдал алайбур хъун, чпи къиле тухузвой Къвалахдихъ рикъик кузвойбур хъун лазим я. Гъар садан гъавурда акъун, лазим атай вахтунда гъар садаз къумекдиз атун регъбердин эвелимжи буржи я. Гъа са вахтунда, Ханжова лагъайвал, кар чкадал атайла, коллективдин гафунизни яб гана, вири рази жедай са умуми икъардални акъвазна къланда.

Юрий Ханжова гъисабзава хъи, хор – им чан алай чан хъизя, адахъни дегишивилерхъунтъебии каря. «Лепе» хордин коллектив пудкъад йисан вахтунда са шумуд сеферда цийи хъхъанвайди я. Къе хорда манияр лугъузвойбуру чпелай вилик хъайи устадрин тежриба ва агалкъунар

давамарзавайбур, генани виликди тухузтайбур я.

Коллективди чпел дамахзавайбурун тіварар күн тавуна гыкі ақъвазин: манидарап тир Людмила Смирнова ва Надежда Вдовухина, концертмейстер Игорь Коробчук, гыакіни ңійиз атанвай, къенин ансамблдин яратмишунин хатын къалурзай, манидик кыл кутадайбур тир Алена Орлова, Валентина Эдман, Наталья Соловьевна, Нина Захарова, Амина Щукина, Елена Тынянская, Юлия Попова, Марьям Балгишиева, Валентина Имамова.

Көтіндіз къейд авун лазим яхы, 20 иис идалай вилик хордихъ вичин ирсдарарни хъана. 1995-йисуз Ханжова аялрин фольклордин «Лукоморье» тівар алай ансамблни тешкилна. Аялрин и коллективда несилдилай несилдал къвез манийрин устадар пайда жезва. Иллаки хуш къведай кар ам я хыи, и ансамблда манияр тамамарзай аялри чехибурун коллективдани концертра иштиракзы.

Аялрин фольклордин ансамбль тешкилуни неинки «Лепе» ансамбль патал артистар чехи ийизва, гыакіни ида чехибурун хордин репертуар гөгъєнш ийидай, ам генани девлетлуди ийидай мумкинвални гана. Күргъне девирдинбур тир «Пора, пора гостям со двора», «Ившеки», «Ой, калина, калина», «Земляничка», «В горнице, во новой», «На свадьбе гуляла» ва гзаф маса манийра аялринни чехибурун ванеридиз чеб-чпив къазва. Месела, «Ниточка» тівар алай мани «Лепе» ансамблдин репертуарда сересдиз түківенба. «Лукоморье» тівар алай аялрин ансаблдихъ и йисара хусии девлетлу репертуарни хъанва.

Са чавуз Аялрин «Лукоморье» ансамблда манияр лагъай солистар тир Татьяна Шелестовади, Зайнаб Гусейновади, Милена Сайдабуловади ва Салида Айдабуловади алай вахтунда «Лепе» ансамблда манияр лугъузва.

«Лепе» тівар алай хордин ансамблдин репертуарданы ңійи-ңійи манияр арадиз къвезва, месела, исятда адаптация программадик халқынан мани «Матушка-Россия», «Ой, на горе калина», казакрин «Если хочешь быть военным», гыакіни советрин девирдин композиторрин манияр ква.

И коллективдин концерттар кылеле физвай тегъер фикирдиз къачартылған лугъуз жеда хыи, ина манияр гурычегдиз, яб гузайбурун рикериз еке таъсир ийидайвал лугъузвойди я. Халқынан машгүр, фольклордин классикада гъятнавай манияр «Лепе» ансамблдин манидарри къенин девирдин лишанрыв къадай тегъерда бажарагъулудаказ лугъуни,

и коллектив Россияндын хордин лап хъсан коллективихъ галаз са жергеда твазва.

Юрий Генадьевич лугъузвойвал, хорда манияр лугъуни инсанар сад-садаз мукъва ийизва, стхавилин, сад-садал разивилин гыссер гузва. Мани лугъузайбурун сесер, са сивяй акътазавайбур хыз, сад мұккүдахъ галаз сересда, пайгарда аваз акътдейла, абуру чеб и чилел тек туширди, тәбиатди вичи инсанар сад ийизвойди къатуда.

«Мукъвал-мукъвал манияр лугъуз чалишмиш хъуҳ. Маниди руығ чими ийида», - лагъанай французтин машгүр манидар Мирэй Матъеди.

Юрий Ханжов инанмиш я хыи, машгүр гзаф қасари аял чавара хорда манияр лагъайди я. Духтурри гысабзовойвал, хорда манияр лугъузвой аял тимил начагъ жеда, мани лугъуни гүгъульар ачух ийида, рикін къалабулахар алушда. Педагогри лугъузва хыи, хорда мани лугъуни аялдин рахунрин ери хъсанарда, гафар чуруз лугъунин рехне арадай акъудда, гысабунрин ва чара уылкейрин Чаларин тарсарай агалкунар къазанмишиз күмек гуда.

Хорда манияр лугъун – им жуван азад вахт меденидаказ кечирмишун я, жуван яратмишай ерияр раиже авун хказжун, уымуър рикериз хүш кардалди кылеле тухун я. Гъар санаманийрин хорринген коллективтар арадиз хүнлан важиблукаря. Икі авунайтта, инсанар артух регъимлу, мариғатту жедай, - лугъузва урус манийрин «Лепе» тівар алай Халқынан коллективдин регъбер Юрий Генадьевич Ханжова.

Сали-Сулейман

Чан аламаз риваятлиз элкъвейбур

АЛАВ АЛИЕВ

Хегъил режиссер Г. Орлован «Иван Поддубный» фильм сифте яз къалурайдалай күлухъ са акъван вахтар алатнавач. Эхиримжи девирда экв акур Россиядин фильмайрин жергеда соцсетра ихътин къати гъужетар-рахунар арадал гъайи мадсадни авач. И фильм, ам түккүйрайбурун фикирдалди, жуъреба-жуър акъажунра къуршахар күр 40 йисан девирда садрани кәаник акат тавур машгъур пагъливан Иван Поддубныйдикай я.

Пагъивандал дамах ийизвайбурун сесерин арада «Гылдандин Иванан» гъалибителерл шаклувал ийизвайбурун сесерни авай. Ихътинбуру алтати асиредин машгъур маса пагъивандирин тіварап къазвай, абурухъ галаз сад хыз - Дагъустандай тир къве пагъивандинни: Ал-Кълич Хасаеван ва Мамма-Къучап Махтулаеван (Сали-Сулейманан), гуя и къве касди и «Чемпионрин чемпион» күдөвурдитир. Бязибуру дагъви пагъивандикай авайбур къуру негъилар я, абуру Иван Поддубныйдих галаз къуршахар къурди туш, идан патахъай са делилни авайди туш, лугъувай.

Ша чна и месэладин кәан-пун вуч ятІа акван, таб гым ятІа, керчек гым ятІа чирин. Фейи девиррин пагъивандикай Россиядин гзаф справочника къекъвей заз чи пагъивандикай са делилни жагъанач. «Казбек-Дагъ» тівар алай осетин Темирболат Конукован тівар акуна; гзаф къадар тарифдин гафар «Чулав Иванакай» - къазах Кажимукан-гъажи Мунайтпасовакай келна; са къадар урус пагъивандирин тіварап жагъана – Поддубныйдин, Заикинан, Шемякинан, Вахтурован, Кашееван... Амма я Ал-Къличакай, я Сали-Сулейманай завай са царни жагъуриз хъанач.

За инал тіварап къур вири пагъиванар – чин де-вирда машгъур хъайи, четин къисметрин, уймуърдин агъвалатар эхирдал къван малум тушир спортсменар тир. Спортдин къакъан күкішдив–Олимпдив–агакъай абуру лежберинни парар ялдай гъамбалрин арадай акъатна, чан аламаз негъиллиз, риваятлиз элкъвейбур тир. Вучиз справочника чи пагъивандирин тіварап авач? Им чи тахсирни я! Къунши Къазахстанда къуршахар къунай са

шумуд сеферда дүньядин чемпион хъайи, ва, гаф атай чкадал лугъун, мусурман пагъивандирин арадай тек сад яз 1912-йисуз Меккедиз гъаждал фейи чна винидихъ тівар күр Мунайтпасов гыкІ рикІел хвенватІа аку.

Къазахстандин гыкуматдин къаардалди, алимирин сағъ са дестеди архиврин са шумуд том, күргъне газетар, журналар гъилелай авуна, Мунайтпасовакай делилар жагъур хъувуна. Чизжагъай документрин копияр абуру Россиядин талукъ чкадиз агадъарна. Гавиляй къе вири спортдин справочникрай къазахрин пагъивандикай гегъенш малуматар аквазва. Исятда ам Къазахстанда виридалайни машгъур милли иgit я. Бес чавай квел ва нел дамах ийиз жеда?

Инкъилабдилай виликан Дагъустанды Ал-Кълич халкъдин арада вичихъ тай авачир, сұғыуърдин зурба пагъиван хыз машгъур тир. Ада санлай масанал са шумуд касдивай чкадилай югъуризни тежедай зурба къванер тухудай, са шумуд ракъун тіваларин тіліхдиз тівалар ядай, са шумуд леэн санал къуна, күківардай, зунжурап, яңу цилер къат-къатІ иийдай, къуынерал къуна ракъун рекъин рельсер, экверин шалманар хадай, атлуни алай балқан къуна хкаждай... Ибур вири инсан-рин рикІел къени аламай крат я.

Маса пагъивандирхъ галаз Ал-Къличан ақъажунрикай чаз гъелелиг лап тімил чизва. Ал-Къличан гзаф къадар наградарини чемпионвилин къизилдин Чулари ада Иранда, Түркияда, Францияда, Китайда, Азербайжанда ва Россиядин империядин гзаф шегъерра къазанмишай гъалибителерин шагъидвалзава. Пагъиван дустагъда твадалди ва гүгъуынлай 1920-йисуз гүлле гана яна рекъидалди вилик, адан и шейэр вири цийи властири вахчуна ва абурун къисмет гыкІ хъанатІа, малум туш. Анжак 1993-йисуз Ал-Кълич Хасаеван тіварцелай түмбүгъ алушна ва ам са тахсирни квачирди яз малумарна.

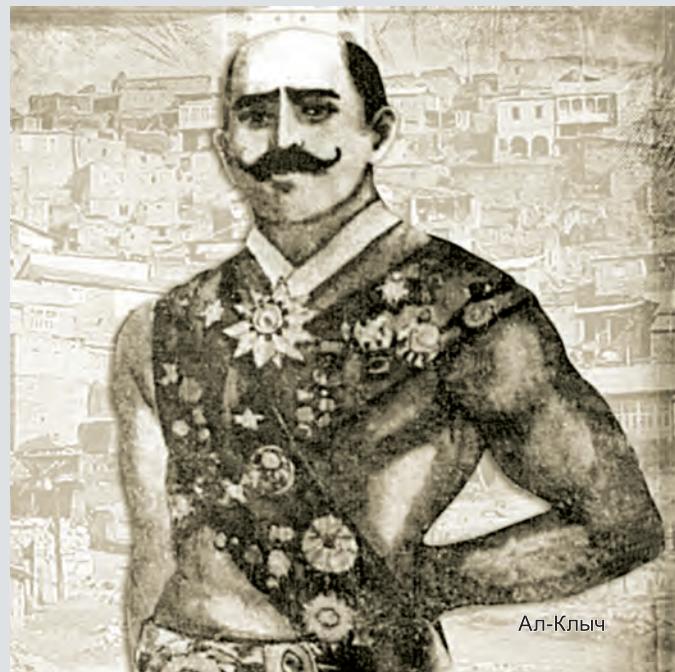
Сали-Сулейманакай рахайтІа, ам 18 йисуз ватандивай яргъа дуланмиш хъайиди я ва адан пагъивандирин гынаррикай дагъустанийриз хъайибур анжак ванер я. Сали-Сулейман тамам вири дүньяда къекъвена, ам гзаф

къадар машгүрт таварарин сагыб хъана: «Дагъустандин күдиз тежедай аслан», «Кавказдин Геракл» ва масабур. Ада а девирдин зурба пагъиванрин винел гъалибвилер къазанмишна: поляк Станислав Збышко-Цыганевичан, эстонви Георг Лурихан, френги Рауль де Бушедин, данияви Нес Педерсонан, итальянви Джованни Райцевичан, бельгияви Омер де Бельонан, иранви Балалан, американви Том Конанан, турк Юсуфан ва гъакини Россияядай тир зурба жендекар авай Иван Заикинан, Николай Вахтурован, Иван Шемякинан.

Машгүр пагъиванрикай, адет яз, гзаф ажайиб ва гъейран ийидай ихтилатар чида. Бязи вахтара абурун тавариҳ гъич фикирдизни гъиз тежедай аламатар лугъуда. Месела, Ал-Кълича асландин сив гъикI къазуннатIа, Сали-Сулеймана пеленг гъикI къенатIа, ихтилатар амазма. Асландикай иниз акъатай журналистриз Ал-Къличан ваха лагъайдитир, идалайнигъейри, хурунбурукай гзафбуру пагъивандин къвале цлакай ада къейи асландин хам куурснавай лугъуз, ихтилатдай. Мадни и душушьдикай са вахтара Санкт-Петербургда къвалахар ийизвай ва шегъердин циркина кыле фейи а агъватдин шағидар хъайи дагъустанийри лугъудай. И мукъвара зи гъиле Украинадин Николаев шегъердай тир Вячеслав Чунихинан са гъвечи макъала гъатна, ана ада машгүр пагъиван Рубенани (циркина Ал-Къличан лакIаб тир) пехъи хъанвай гъайвандин арада кыле фейи ягъуникай лугъузтай. Амма асландихъ галаз ваъ, къве тонндин заланвал авай яцрахъ галаз. Паталай иниз акъатнавай пагъиванди зурба яцкүдна, «секинарайвал» акур шегъерэгълияр гъейран хъана амуқынай.

Сали-Сулейманакай лугъузтай са ихтилатдин бинедани хъайи кар авайди я. И душушьдикай а Чавара Санкт-Петербургда акъатзавай спортиз «Геркулес» журналда галай-галайвал къиенвай. Циркинин сегънедал экъечIадди вилик Сали-Сулеймана вичин гъазурвилер аквазвай чкада вагъши гъайванар авай ракъун кунашаравай. Кардал машгүл пагъивандиз са арада са кунашдин ракIар гъикI ахъа хъанатIа ва вичин вилик пеленг гъикI акъатнатIани акунач. Гуъгуънлай чир хъайвал, гъа вилик квай юкъуз Сали-Сулеймана испанви Альберто Гонсалесан винел гъаливал къачунвай. Иакъажунрин вилик испанвиди, еке пуларихъ, вичизгъалиб жедай мумкинвал гунтIалабнаваз хъана... Сали-Сулейман рази тахъайла, ада гъа и жуъреда кысас вахчуна – чинеба вагъши авай кунашдин ракIар ахъа жедайвал авуна. Сали-Сулейман вич-вичел къвез агакынч, вагъши адал тепилмиш хъана, амма пагъиван ярхар хъанач, ада вагъшидин түнд къуна, чилел гъалчна. Мад пеленг къарагъ хъувунач. Чи пагъивандални хирер хъана – пуд ваца ам духтурханада хъана. Ина адал са шумуд сеферда Иван Поддубныйди кыил чуугуна, са сеферда ам Федор Шаляпинни Максим Горький галаз атанай – и ксариз чи пагъивандихъ галаз таниш жез ва адач чин гъейранвал къалуриз къан хъанай.

Чи ихтилатдин эвел кылел хтана, Иван Поддубныйдихъ галаз Ал-Къличан ва Сали-Сулейманан акъажунар кыле фенайни-феначирни, абурукай вуж кумукъина, вуж гъалиб хъана лугъудай суалдиз и жуъреда жаваб гуз жеда: вучлагъайтIани, Поддубный акъажунракумукъай

Ал-Кълич

душушьшар тарихдиз малум я. 1903-йисуз Парижда «Гъулдандин Иван» гуъгуънлай вич Сали-Сулеймана къаник кутур француз Рауль де Бушеди күднай. Ибур Поддубныйдин кар алай, сифтегъан пешекар спортсмен-рин акъажунар тир. Къвед лагъай душушьш 1924-йисуз Москвада кыле фенай. А Чавуз «Чемпионрин чемпион» Нижний Новгород шегъердай тир жегъил Иван Чуфисовуз очкойрин гъисабдай кумукънай. Дуъз лагъайтIа, а Чавуз Поддубныйдин йисар 50-далай хейлин виниз тир.

Сали-Сулейманни Иван Поддубный къеви дустартир. Урус пагъивандиз дагъустанивидин бажарагъ гъасытда акунай. Машгүр пагъиван гъа вич хътиң пагъиванрив са акъван агатдацир, цийиз пайда хъайбурув гъични гатIундацир. Амма чи ватанэгъли адач хуш тир ва адач винелди хкаж жез къумекар авунай. Ам себеб яз Сали-Сулейманаз граф Рибопьеран къаюмвиледи Санкт-Петербургда ачухнавай пагъиванрин обществода вичин алакунар генани виниз хкаждай мумкинвал хънай. Иван Поддубныйди вичин дустуниз atla ва я мулькүр пагъивандихъ галаз гъи жуъреда къуршахар къадатIа, меслятар гудай. Месела, гъа икI Сали-Сулейман Флоренциядиз фидалдини вилик хънай. Ана чи пагъиванди вири пагъиванар күднай, са йис арадай фейила, ада къвед лагъай сеферда яз чемпионвилин тавар къачунай. Са турнирда, малум тирвал, Сали-Сулейманни Поддубный майдандиз экъечIнай – садни винел акъалтначир...

Ал-Кълич Поддубныйдин винел гъалиб хъуникай рахайтIа... Заз им лап мумкин кар хъиз аквазва, анжак документрин делилрихъ къекъвена къанда. Мулькүр патхъай, мегер им гъа къадар метлеб авай кар яни?! Вири абуру чи игитар, чи пагъиванар я – абурун гъунарап рикIел хуныз чун буржлу я. Чазни, дагъустанийриз, осетинриз, урусриз, къазахриз хъиз, жуван машгүр пагъиванар рикIелай алуд тийиз чир хъана къанда. Белки са Чавуз Ал-Къличакайни Сали-Сулейманакай чи пакагъан несилир фильмаяр түккүринг...

Алатай асирдин 70-йисара даградиодай цийи лезги мани ганай: «Вун накъ вучиз атана чир?!» Халкъдиз гзаф бегенмиш хъай и мани сиверай сивериз чкана. Гзафбур, автор вуж ятла лугъуз, суракъда хъана. Шириар фадлай кхъизвайди тиртлани, шаир Сажидин Сайдгъасанов хейлинбуруз чидачир. Адан ктабни гъя ихътин тъвар алаз акъатайдалай къулухъ, шаирдин тъвар вири халкъдиз машгъур хъана. Къадахъ агакъна шириатдин ктабрин иеси, прозадикни, гъакъ драматургиядикни вичин пай кутур Сажидин Сайдгъасанов къе вири лезги халкъдин рикъ алай шаир хъанва. Ам авачир межлис чи халкъдиз чидач. Вичин 85 йисан юбилей къаршиламишзавай ватанперес шаирдиз и вакъия мубарак авуналди, чна Сажидин Сайдгъасанов яратмишунрал рикъ алайбуруз адан цийи шириар теклифзава. Буюр, къела!

НАИРА ШИХНАБИЕВА

САЖИДИН

СВАС БУЛАХДАЛАКЪУДЗАВА

Ирид юкъуз далдам-зуърне,
Ягъиз, авур лезги меъхъер!
Чамрахъ галаз, къуыннер-къуынне,
Аваз, сивел алай шад хъвер,
Свас булахдал акъудзава!

Къватл хъухъ, рушар, ша аялар,
Чи шадвилин шагъидар жез.
Ислягъбур я чи хиялар,
Чи жегъилар игитар жез,
Свас булахдал акъудзава!

Чамран къвале девлетар жез,
Сусан къвачихъ берекатар.
Тухвай къвале гъурметар жез,
Кар-кеспидиа гъерекатар,
Свас булахдал акъудзава!

Къурбанд хъайи булахдин яд,
Зем-зем хъиз гъизва къвализ.
Ша, сивера тваз ширин дад,
Чи мурадар тухуз къилиз,
Свас булахдал акъудзава!

Ша, аялар, ша, чан рушар,
Цив ацъура, чи сусан квар.
Шарвилидиз авай ухшар,
Хва хъун патал, алакъдай кар,
Свас булахдал акъудзава!

Ирид юкъуз далдам-зуърне,
Ягъиз, гъайи свас я им чи!
Къени хъунухъ патал дуънне,
Муштулух гвай кас яз им чи,
Свас булахдал акъудзава!

ЖЕГЬИЛ СУСА ЧРАЗВА ФУ

Жегъил суса чразва фу,
Суфрадални алазва фу,
Чешне патал къалазвай фу,
Сусан гъилик мелгъем кватла?

Ацукуна хъиз хатрут тарак,
Жегъил суса, чарай хъарак,
Фу, къенфет хъиз цараз сарак,
Сусан гъилик мелгъем кватла?

Къвалакълар къвез харан варцел,
Рагъ хъиз акъал ийиз къарцел,
Ширина тир дад гъидай мецел,
Сусан гъилик мелгъем кватла?

Цакулралди атлуз нехиш,
Тупларалди ийиз алхиш;
Хъаран чиниз ийиз багъиши,
Сусан гъилик мелгъем кватла?

Кълас къведал ийиз элкъуър,
Цуз тамашиз, хъара гелкъуър.
Чими фак, нек авур экъуър,
Сусан гъилик мелгъем кватла?

Лезги къадим хуъз адетар,
Авун герек туш гъульжетар.
Я азиз лезги миллетар,
Сусан гъилик мелгъем кватла?

Мягътел жемир вун, Сажидин,
Фар чарадай гъам тъланурдин,
Гъам адетар, гъамни гвай дин,
Сусан гъилик мелгъем кватла?

СУВАР ТУШНИ

И къадардин гүзел рушар,
Хайид ятла тъуна ашар?
Малаикриз чебни ухшар,
Абур акун сувар тушни?

Тамаш чипиз гъикъван гъейран,
Лезги чилин ругуд жейран,
Чинар лацу, хъулькъвер яран,
Абур акун сувар тушни?

Шузар къелеч, седеф сарар,
Заз абурун чидач тъварар.
Лезгистандин экуын ярар,
Абур акун сувар тушни?

Сидагет вах - чехи шаир,
Гъам манийрин устад магъир,
Лезги халкъ чи авур загъир,
Абур акун сувар тушни?

Сажидиназ - Стапал шаир,
Са шад хъана, абат хийир!
Гъич рикъелай алат тийир,
Абур акун сувар тушни?

ГЬА ДИДЕЙРИН АЯЛАР

*И шиир «Лацу дурнаяр» тIвар алаz
Киче хуыре дидейриз еке гумбет эцигзавай
Гасангусяй Желиловаз баҳизава.*

Тамаш садра, ҹавуз - рагъ, варз, гъетерин,
Йифер гъетрен, йикъар ракъин экв хътин;
Чульлэр аку, билбилринни къветерин,
Ваңраз тамаш, чиг тир фириnek хътин.
И дуњядиз гъайibur, жез къегъалар,
Чун тушни къван гъа дидейрин аялар?

Куын дуњядиз тамаш, гуырчег тегъердин,
Океанар, гъульер, ваңлар, булахар?
Куын чуылериз тамаш, гъар са бегъердин;
Багъ, ник – аран, къакъан дагълар - яйлахар.
Зегъмет чүгваз, хайibur, яз шад ялар,
Чун тушни къван гъа дидейрин аялар?

Тамаш, шумуд жуыре ава миллетар,
Са стхаяр, са вахар, са дидеяр;
Тамаш, гъикъван чүгвазватIа зиллетар,
Чун сад садаз тахъун патал мидяяр?
Хайibur, гваз ислягъвилин хиялар,
Чун тушни къван гъа дидейрин аялар?

Ша, инсанар, ислягъвал хуын чилел чи!
Лув гун чна къунши ваңрал, гъетерал.
Къуй михъи ҹав, рагъ алаz хъуй къилел чи!
Дидеяр хуын, чун хвейи хъиз гъилерал!
Гайibur чаз: акъул, чирай амалар,
Чун тушни къван гъа дидейрин аялар?

Сажидин, на вил тияна яшариз,
Шалар багъиш чи дидейриз, бикейриз.
Чеб ухшар тир ислягъвилин къушариз,
Шадвал гъизвай, ракъин экв хъиз уълквейриз!
Дуъз тербия, багъишай чаз камалар,
Чун тушни къван гъа дидейрин аялар?

ЛУВ ЦЕ МАНИ

*И шиирдин ҹарар за Гевиль
Луваридиз баҳизава.*

Дагъни Аран сад хъана дегь чавалай,
Чи азадвал хуын паталди женгера.
Дагъдин лекъер сирнав ийиз сувалай,
Гъикъван гузел ятIа тамаш мензера?

Вили тир ҹуна дагъдин кукIвари,
Булахрикай ваңлар жезва ватандин.
Шагъ дагъдин күкI къунва яцIу муркIари,
Шалбуз дагъдай ван къввеза заз азандин.

Лув це мани Шалбуз дагъдин къилелай,
Ван жедайвал гъар са лезги хизандиз.
Чун рази я Аллагъидай, Чилелай,
Чаз къулайвал ганвай икъван хъсандиз.

Лезги чилер – берекатрин никIер тир,
Багъ-бустандин буллух хурай девлет тир.
Сагърай чи халкъ дуствал кIани рикIер тир.
Дуњня машгыр «Лезгинкадин» милlet тир!

Дуњня элкъvez ракъинлай, вич вичелай,
Ам гъетерин алемдава, Шалбуз дагъ.
Саламар це чи халкъарин мецелай,
Чун къветерин алемдава, Шалбуз дагъ!

КІАЧЕРИК КВА ЖЕННЕТ ХАЙИ ДИДЕЙРИН

Куын, Женнетдихъ къвекъзвайбур югъ ва йиф,
Яргъа авач, куын патав гва, вилик ква.
Хъсанвилихъ авуниз хас тир тариф,
Ам дидеяр алай гъар са чилик ква.

Эннет кIандай гъар са касди дидейриз,
Гъуырмет ая, куын дуњядиз акъудай.
Вилерин нур кIан ятIа кун нинейриз,
Дидеяр хуых, куын арадиз акъудай!

Диде Сад я, Аллагъ хътин, рикI хътин.
Адан хатур хаз тахъурай, Женнетдин,
Хуъз алахъ ам, атиру тир цуык хътин.
Ширин мецел, юкъва аваз гъуырметдин.

Женнет акун кIан ятIа, чан аламаз,
Куын дидейрин тамаш гузел субретриз.
Чан зи диде, - лугъуз раҳух, ван алаz,
Гъуырмет ийиз, гъар са хъсан адетриз!

ФИЗВАТИА КУЫН АХВАРАЛ?

Диде лагъай тIвар акъалтай чавалай,
Рагъ, варз кими тежедай хъиз ҹавалай,
Садра къванни, алатна жув жувалай,
ФизватIа куын, чан дидеяр, ахварал?

Гъульуын, кIалин залан буржар хивеваз,
Дуланажагъ кыле тухуз, кIевеваз,
Къепин къилихъ, лайлай мани сивеваз,
ФизватIа куын, чан дидеяр, ахварал?

Гъина велед аватIани, чир ийиз,
Гъар жуыредин дуышушрикай сир ийиз,
Мурадрикай, хиялрикай къир ийиз,
ФизватIа куын, чан дидеяр, ахварал?

Дидеяр чаз уъмуыр бахшай ксар яз,
Дидеяр чи дайм жегъил сусар яз.
Чаз акъулар яз гайibur тарсар яз,
ФизватIа куын, чан дидеяр, ахварал?

Дидеяр - гъич ксар туштIан рекъидай,
Гъетер я чаз, ҹаварилай жагъидай.
Ваҳт авачир, чеб патал кар ийидай,
ФизватIа куын, чан дидеяр, ахварал?

ЗУГЬРЕ ГЪЕД

- Ваз чи маса халкъарин къулерни чидани?
- Эхъ, завай абхазрин, гуржийрин... къулерни ийиз жеда.
- Аферин, - вичиз сифте акун кумазни хушхайи рушакай
Германа фикирна: «Идакай лезги свас хкатдай хътин я».

Межлис давам жезва... Агъмела къавумривай свас акъудун тлалабна, лагъана:

- Югъ няни жезва! Чун хъфена кІанзайбур я.

Свас тухудай ихтияр цечан къавумар!

- Ихтияр гузва, квез хъсан сят хъурай!

Самурганви къавалри «Гъарай, диде!» макъам ягъиз башламишна.

Бесен руш авай кІвализ хтана, ада з эхиримжи несигътар агар гуз эгечіна:

- Чан бала, вун физвай сефер бахтлуди хъуй, - дидедин вилерилай накъвар авахъзава, Зуыгъредин тутунынзи къагъар атанва. - Чи адетар, ви амалар, хесетар - вири бубадин кІвале тур, жува фейи кІвале авай адетар, амалар, хесетар яхъ. Абур инсанар ятла, жувни инсан хъухъ; абур кицір ятла, жувни киці... хъухъ... Жуван касдиз кас лагъ, ам ви иеси я; жуван кІвализ кІвал лагъ, ам ви ужагъ я. КІвал ийизвайди паб я. Жувал айиб къведай я са гафни рахамир, я са карни мийир... Чан бала, - руш кleviz къужахламишна, - вун фин хъуй, хтун тахъуй... Цийи накъварал, цийи юрдарал бахтлу хъуй! Аладун-гагъадун хъуй, ругъун тум хъуй... Жуван кІвал къени ая... Алад, хийирлу сят хъурай! - тади акатна, шехъиз-шехъиз рушан далуда яхун гъилер атлумарна, ам ракіарихъ ракъурна.

Зуыгъре, угъуяр акъатна, кіевидаказ шехъна: ада з легъзеда вич санизни тефена, бубадин кІвале, дидедин патав, дайм амукуна кІан хъана... Ам ракіарал имиди ва стхади хъуычірикай къуна, маса фикир-фагъумдай мажал вугун тавуна, гъаятдалакъизнавай лацу «Волгадин» патав тухвана, Загырав вугана... Зуыгъредиз са затіни аквазвач, анжак япара жуыреба-жуыре гъарагъунар, рахунар, музика гъатзава.

Свас гъаятдал гъайила, къавалри «Гъарай, диде» ягъун акъвазарна, «Рекын макъам» башламишна. Самурганвияр хъфиз кІвачин жезва.

Свас чамран патав акъвазнава... Зуыгъредивай къиль хкажиз, вилик къванни килигиз жеввач: ада з, са патахъай, мукъва-къилийрикай, къуни-къуншийрикай регъульза, мукъкуп патахъай, вич кІан хъана, вай лагъайла, кефи хай-ибуру са чуру гаф-чал лугъуз, баркот гъалчиз кичлезва... Гила ада з вич Загыра тадиз машинда ацуқъарна, машин фад рекье гъатна кІанзава... Амма чамран вах Перидивай сусалалай яргылацу багъабулушка дуздаказ кІватла, ам машинда ацуқъариз жеввач... Эхир булушка мұлтпұлғъарна, свас ацуқъарна, адан эрчи къуыннувай Загыр, чапла къуыннувай енге ацуқъина. Вилик квай чкадал багъ агъузна күкілорнавай лампа гвай къилин енге ала.

Зуыннейринни далдамдин ванер гужлу хъана. Дишегълийри «Перизада» мани хкажна... Свас гвай самурганвияр, душмандин къеле къачур аскерар хъиз, къивдин ванер

кыилел алаз, рехъ дегишарна, агъадалди юзана. Абурун гуыгъуынис вилерал накъвар алай Бесен дидеди са ведре ядвегъена, къунши дишегълийри алхишдин гафар лагъана.

Са тімил рехъни фенач, свас гвай машинар акъваз хъана: жегъилри рехъ къунвай. Агъмед муаллимди абурун макъсад чирна.

- Кимин тике! - гъарайна жегъилри.

- Я стхаяр, чна иниз къведайла са шумуд чкадал кимин тикеяр пайна.

- Абур агъа магълеяр я. Күне тухузвай руш чиди я. Кимин тике це!

- Семед, жегъилрин кефи хамир. Абурун сусан стхаяря. Це.

- Ма, стхаяр, квезд гъалал хъуй, - Семеда машинда амай эхиримжи багълама жегъилрив вугана. - Мад чун къадай ксар хъайтла, - лагъана ада машинда ахцукъайла, - за абуруз пул гуда.

Свараг гуынедай агъуз эвичідайла, жув-жувдин ванер акъатна, гуыгъуынис кілар, къванер атана, машинда авай инсанрал алукуна... Са ири кіл Агъмедак машиндин кулухъ кыле авай шүшедал алукуна, рекъел гадар хъана. Шүшедал дерин рагъул легъев аламукъана, адалай күд патахъ, ракъинин нурап хъиз, ферер чкіана... Им Зуыгъре чпин гададиз кысмет тахъайбуру самурганвийриз кур кысас тир.

- Им вуч душманвал я?! - Агъмедак хъел акатна. - Исятда фена, милицайриз лугъуда!

- Милицайриз лагъана кІанда, - Азимни тажуб хъана. - Ихътин алчахвал экун дузы туш.

- Милицайри чаз күмекдач, стхаяр, чун йифе гъатда. Инай катна кІанда, - лагъана Семеда.

- Свас гваз хъфизвайбуруз къван гудай адет атла вахтара чи бязи хуырера авай тир, гилани, белки, аматла, - Агъмедак машиндин худ хгана, - Кілар медени шегъер я. Ихътин вагышивал за гуыллемишинавачир...

- И агъвалатдикай за жуван са макъалада кхыда, - Азима дафтарда тади кваз са вуч ятла къейдна. - Агъмедак стхаяр, ви машиндин ханвай шүше за Магъачкъалада дегишарда.

- Ам за хуыре дегишари тада, - лагъана Семеда. - Инжиклу жемир.

- Вун вучиз дегишарда? Свас низ гъизватла, гъада дегишаррай, - зарофатна Агъмедак.

- Михаил Ивановичаз руш ракъур тийиз кІанзай. Маринадал къван алукунайтла, чна адан бубадиз вуч жаваб гудай?! - Герман зурзун акатнавай рушаз килигна. - Секин хъухъ, Марина, хата-бала алатна.

- Им Кавказ я-я-я! - урус руш тажуб хъана. Вагъши Кавказ!

- Вун гъахъ я, Марина, дугъридан, чи инсанрик вагъшивал кума, - лагъана Агъмедак.

Свас тухузвай сварагдиз къван гун кіларвийрин патай еке душманвал хъана, - Азимакай хъел хкат завач. - И карди цийиз хъанвай къавумрин араярни чурун мумкин я, Зуыгъредални леке жеда: «Ам гъидайла, чаз къван ганай», - лугъуда. За са макъала Москвадиз, «Комсомолрин правда» газетдин редакциядиз, ракъурда. Газет кіелайла, тахシリкарриз регъуль къванни хъуй!

- Газетдіхъ еке къуват ава, - Агъмедак рикел Азима Магъачкъалада Загыран сусаз къизилдин сят къачурвал хтана.

Журнал в журнале

На фото – Анастасия Пупкова,
блогер, smm-специалист

Варианты новогодней сервировки

Праздничная сервировка стола стала такой же новогодней традицией, как и украшение ёлки. Его оформление, несомненно, должно соответствовать торжественному настроению: ведь именно за столом мы проводим большую часть праздника.

КОМПОЗИЦИЯ ИЗ ВЕТОЧЕК И СВЕЧИ

Сочетание веточек хвои, живых ягод и свечи – распространенная композиция, которой часто украшают праздничный стол. Можно попробовать повторить эту идею, заменив растения, которые не продаются в наших флористических магазинах, другими живыми или искусственными веточками. Положите на дно горшочка специальную губку «Оазис», закрепите в ней веточки, хвою и свечу и обвязите его ленточкой.

ВАРИАНТ ДЛЯ НЕБОЛЬШОГО СТОЛА

Если Ваш праздничный стол небольшого размера и на нем не поместится много украшений, его можно оформить быстро и красиво с помощью кру-

гой прозрачной стеклянной вазы, просто наполнив ее новогодними елочными шарами. Подберите их так, чтобы они перекликались с основными цветами сервировки (скатерти, посуды или салфеток), а сверху добавьте подходящие по цвету ленточки.

ПИРАМИДА ИЗ ЦВЕТОВ И СВЕЧЕЙ

Из стеклянных десертных вазочек для фруктов и сладостей получится прекрасная пирамидка, которую можно оригинально оформить и поместить в центр стола. Поставьте три разные по размеру вазочки друг на друга. На каждом ярусе расставьте маленькие «финские» свечи (следите, чтобы между ярусами было не меньше 5 см, иначе стекло может треснуть под пламенем свечи), а затем разложите стеклянные шары и живые или искусственные бутоны роз.

БЛЕСТИЩИЕ ОБОДКИ ДЛЯ САЛФЕТОК

Из обычных столовых салфеток попробуйте сделать настоящие украшения стола. Купите разноцветный бисер и тонкую позолоченную проволоку. Нанизывайте бисер, закручивая проволоку вокруг каждой бусинки. Конец можно выполнить в форме веточки, соединив несколько больших отрезков проволоки вместе. Получившимися ободками перехватите салфетки и разложите их по тарелкам.

Лучшие рецепты блюд на Новый год

НОВЫЙ ГОД – ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫЙ ПРАЗДНИК, КОТОРЫЙ ХОЧЕТСЯ ПРОВЕСТИ В ПРИЯТНОЙ, ДУШЕВНОЙ ОБСТАНОВКЕ, В КРУГУ БЛИЗКИХ И ДРУЗЕЙ. А КАКОЕ ЖЕ ТОРЖЕСТВО БЕЗ НАРЯДНО СЕРВИРОВАННОГО СТОЛА, УСТАВЛЕННОГО ВКУСНЫМИ, АППЕТИТНЫМИ ЯСТВАМИ?! О ТОМ, КАКИЕ БЛЮДА НА НОВЫЙ 2019 ГОД МОЖНО ПРИГОТОВИТЬ, ЧТОБЫ ЗАСЛУЖИТЬ БЛАГОСКЛОННОСТЬ ЖЕЛТОЙ СВИНЫ И ПОБАЛОВАТЬ СВОИХ ДОМОЧАДЦЕВ, МЫ И РАССКАЖЕМ В НАШЕМ КУЛИНАРНОМ ОБЗОРЕ

Слоеный салат «Новогодние посиделки»

ИНГРЕДИЕНТЫ:

- 300 г отварной говядины,
- 1 стакан отварного риса,
- 6 варёных яиц,
- 150 г плавленого сыра,
- 1 белая луковица,
- 1 щепотка паприки,
- 1 ч.л. сливочного масла,
- 1 ст.л. столового уксуса,
- 250 г майонеза,
- соль, чёрный молотый перец – по вкусу.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ

Плавленый сыр уберите в морозилку минут на 30, затем нарежьте его на мелкой тёрке. В рис добавьте сливочное масло и 1 ч.л. майонеза, приправьте солью и перцем и перемешайте. Отделите белки от желтков. По отдельности натрите белки и желтки на мелкой тёрке и выложите в отдельную посуду. Лук натрите на крупной тёрке. Говядину нарежьте мелкими кусочками, полейте уксусом, оставьте в таком виде на 10 минут, затем отожмите и приправьте паприкой. На плоское блюдо слоями выложите сначала рис, потом – тёртый сыр, сверху его хорошо смажьте майонезом,

следующий слой – белки, на них – слой говядины, измельчённый лук и оставшийся майонез. Поверх него – слой тёртых желтков. Украсьте салат по своему усмотрению и поставьте его в холодильник.

Помидоры пикантные с чесноиком

Для этого замечательного блюда потребуются небольшие спелые и плотные томаты.

ИНГРЕДИЕНТЫ:

- помидоры – 6 штук;
- сыр – 200 граммов;
- чеснок – 3-4 дольки;
- майонез – 100 граммов;
- зелень – для украшения блюда;
- черный молотый перец – по вкусу.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ

1. Разрезать помидоры на две части. Аккуратно вынуть из них мякоть и отложить – она вам еще потребуется.

2. Сыр и чеснок натереть на терке, соединить с томатной мякотью. Посолить, поперчить, добавить майонез. Массу тщательно вымешать.

3. В половинки помидоров выложить сырную смесь.

4. Сверху томаты украсить зеленью.

5. Как видите, ничего сложного в приготовлении нет, но делать закуску лучше непосредственно перед подачей на стол, чтобы помидоры не потекли.

**ЗАПЕЧЕННАЯ УТКА – СИМВОЛ НОВОГОДНЕГО ЗАСТОЛЬЯ.
ГОТОВИТЬ НЕПРОСТО, ЗАТО РЕЗУЛЬТАТ ТОГО СТОИТ!**

Новогодняя утка с румяными яблоками

ИНГРЕДИЕНТЫ:

- 1 утиная тушка;
- 3 зеленых средних яблока;
- ½ лимона;
- 80 г сметаны;
- Специи, соль, корица, белый перчик;
- Зелень.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ

1. Выпотрошенную утку промыть внутри и снаружи. Промокнуть полотенцем;
2. Натереть тушку со всех сторон перцем и солью;
3. Нарезать яблоки средними кубиками, а лимон – тонкими колечками. Посыпать специями, корицей;
4. В утку уложить яблоки и зафиксировать отверстие. Поверхность тушки обмазать сметаной;
5. Духовой шкаф нагреть до 185 гра-

дусов, поместить на противень тушку, грудинкой вниз; 6. Запекать в течение нескольких часов; 7. Затем необходимо тушку накрыть фольгой и поставить еще на 15-16 минут в духовку. 8. Подать утку на праздничном подносе. Можно разделать тушку заранее либо подать целиком, вокруг посыпать зеленью. В качестве гарнира подойдет отваренный картофель.

Считается одним из классических новогодних блюд.

Подойдет даже тем, кто придерживается диеты или просто правильного питания.

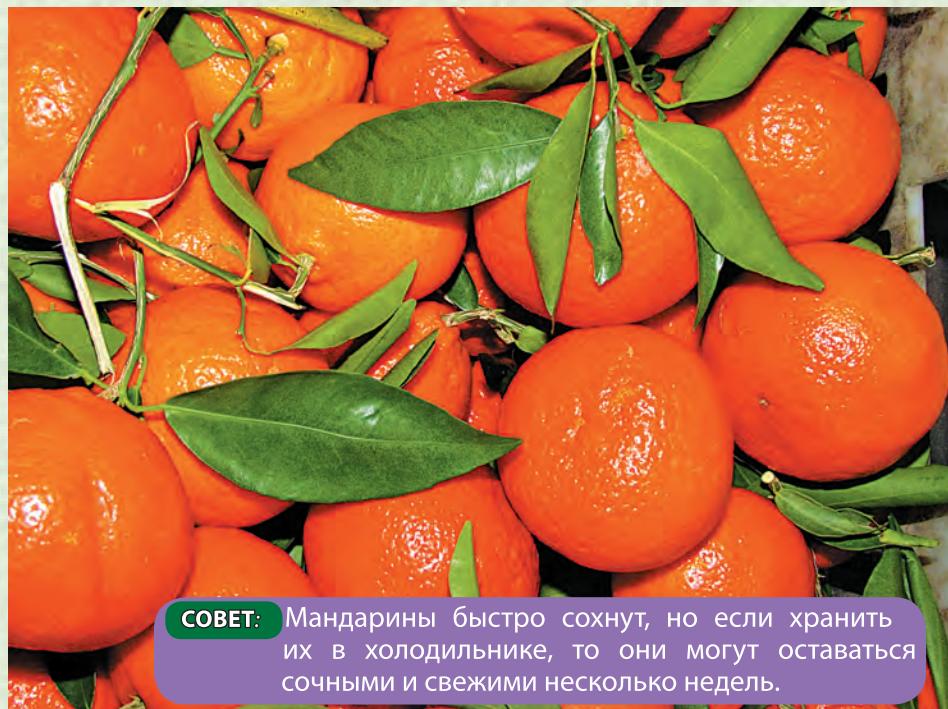
Мандарин

Какой Новый год без мандаринов? Даже если в магазине можно купить свежую клубнику, мандарины всегда останутся самой популярной новогодней классикой. Заметим, что зимой куда полезнее съесть пару мандаринов, чем коробку «пластиковой» клубники. Между прочим, по некоторым показателям мандарин даже полезнее своего собрата апельсина. В нем больше полифенолов, которые являются защитой от атеросклероза. А витамин К, обеспечивающий эластичность сосудов, только усилит этот эффект. Как и все цитрусовые, мандарины не способны к накоплению нитратов, так как эти вредные вещества не уживаются с лимонной кислотой.

ВЫБИРАЕМ

Сортов мандаринов, а также их гибридов – огромное количество. Как выбрать самый вкусный?

Испанские мандарины – самые вкусные и сочные. Сладкие, ярко-оранжевые, небольшого размера, с блестящей кожурой,

СОВЕТ: Мандарины быстро сохнут, но если хранить их в холодильнике, то они могут оставаться сочными и свежими несколько недель.

которая легко чистится. Плоды без косточек.

Марокканские мандарины – сладкие, почти без косточек, полистная кожа довольно толстая, яркая, легко очищается.

Турецкие мандарины – на любителя. Плоды с кислинкой, с косточками, по цвету бледно-оранжевые или желто-зеленые.

Эти мандарины сложнее других расстаются со своей кожурой.

Сантра – особый сорт. Это крупные толстокожие мандарины. Кожа у таких мандаринов практически не касается мякоти и отходит сама собой. Но не всегда эти плоды бывают сочными и сладкими, к тому же попадаются косточки.

Мандариновый кекс

ИНГРЕДИЕНТЫ:

- 80 г сливочного масла
- 1,5 стакана сахара
- 1 яйцо
- 1 стакан кефира
- 5 мандаринов (без косточек)
- 3 стакана муки
- 1 ч. ложка пекарского порошка

ПРИГОТОВЛЕНИЕ

Разотрите масло с сахаром, добавьте яйцо и кефир. Перемешайте. Мандарины пропустите через мясорубку вместе с кожурой и добавьте к смеси с кефиром. Введите просеянную муку с пекарским порошком. Взбейте. Форму (или несколько маленьких формочек) смажьте маслом, посыпьте сухарями и выложите тесто. Выпекайте до готовности.

Гороскоп на 2019 год

2019 ГОД – ГОД СВИНЫ – ОЖИДАЕТСЯ ЯРКИМ. ОН БУДЕТ НАПОЛНЕН АКТИВНЫМ И ОТКРЫТЫМ ЖЕЛАНИЕМ ЖИТЬ. МНОГИЕ ИЗ НАС ПЕРЕСТАНУТ ЗАДУМЫВАТЬСЯ О ЗАВТРАШНЕМ ДНЕ И НАЧНУТ ЦЕНИТЬ ТО, ЧТО ИМЕЮТ В ДАННЫЙ МОМЕНТ.

В ЦЕЛОМ 2019 ГОД ДОЛЖЕН СТАТЬ АКТИВНЫМ, СОЗИДАТЕЛЬНЫМ ВРЕМЕНЕМ. НЕ ПОПРАВИТ СВОЕ МАТЕРИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ТОЛЬКО СОВСЕМ УЖ ЛЕНИВЫЙ ЧЕЛОВЕК, НО ДАЖЕ И ДЛЯ ТАКИХ СВИНЬЯ ПРИПАСЛА КОЕ-КАКИЕ БОНУСЫ. ГОРОСКОП СОВЕТУЕТ СМЕЛО ОТПРАВЛЯТЬСЯ ЗА «ЗОЛОТЫМ ТЕЛЬЦОМ», ТОЛЬКО НЕ ЗАБЫВАТЬ О НЕОБХОДИМОЙ ПРЕДУСМОТРИТЕЛЬНОСТИ.

ОВЕН

Гороскоп на новый 2019 год предсказывает Овну благополучный период, поэтому причин для волнений и нервотрепки будет меньше обычного.

Получится накопить деньги на машину или квартиру, что уже прибавит уверенности в будущем. Встреча со «второй половинкой» у Овна случится внезапно – в дальнем путешествии. Ну, а в конце года Свиньи можно и свадьбу сыграть.

ТЕЛЕЦ

Тельцу следует внимательнее отнестись ко всему, чем он решит заняться. Опрометчивость приведет к ошибкам, исправлять которые придется в одиночку. Близкие люди будут часто обижаться на Тельца в 2019 году, что он постоянно занят работой. Зато ситуация с финансами в год Свиньи будет стабильной. Разве это не реабилитирует вас в глазах родственников?

БЛИЗНЕЦЫ

Близнецам гороскоп обещает не только прекрасную ситуацию в рабочей и лич-

ной сфере, но и признание широкой публики. Особенно если без боязни реализовывать свои таланты и уверенно идти к цели. Летом Близнецы отправятся в путешествие за границу, в горы или к морю. Вы сможете полноценно отдохнуть и встретить в дороге интересных людей.

РАК

Раку предстоит хлопотный период, когда придется разрываться между домом, работой и заботами о родственниках. Но вам все под силу, если не обращать внимания на мелкие неурядицы. Минимальный по натуре Рак станет в год Свиньи увереннее, поэтому не упустит шанса устроить личную жизнь. Вот только про укрепление иммунитета не забывайте.

ЛЕВ

Льву обещают хорошие перспективы в профессиональной сфере. Вы займете достойную должность, поэтому с финансами, достижением целей и положением в обществе проблем не будет. Год Свиньи окажется для Льва неоднозначным в плане

любви. С кем-то придется расстаться, а кого-то, наоборот, рассмотреть в качестве спутника жизни.

ДЕВА

Деве следует в новом году быть активнее и проявить инициативу во всех областях. Тогда добьетесь всего, о чем мечтали. Не исключен служебный роман, который приведет к серьезным отношениям. Деве необходимо позаботиться о здоровье, чтобы вовремя лечить хронические болезни в год Свиньи. Возможна покупка недвижимости и капитальный ремонт жилья.

ВЕСЫ

Гороскоп предсказывает Весам освоение новой профессии, карьерный рост и проявление талантов в коммерческой сфере. Главное, не забывайте про отдых и развлечения в кругу друзей. Для того, чтобы здоровье было на высшем уровне, Весам следует бросить курить, а также начать питаться правильно. Неожиданная встреча с любимым человеком подтолкнет к созданию семьи.

СТРЕЛЕЦ

Стрельцам в наступающем году звезды гороскопа обещают довольно спокойный период. Возможно, самому Стрельцу этот год покажется скучноватым, так как не ожидается нескончаемой череды зажигательных эмоций и приключений, тем не менее он обещает быть неплохим, и это тоже немало. Это вовсе не значит, что в наступающем году в жизни Стрельца не будет никаких веселых праздников ивлечений. Будет, но не так часто, как хотелось бы. И проходить они будут чуть более сдержанно, чем обычно. Такой это год, ничего не подлаешь.

СКОРПИОН

Гороскоп на 2019 год советует Скорпиону аккуратно относиться к работе и быть корректным в общении с окружающими людьми.

Вы слишком опрометчивы и темпераментны, чем тормозите свое продвижение по карьерной лестнице. Женщинам-Скорпионам в год Свиньи однозначно повезет в любви.

КОЗЕРОГ

Козерога ожидает масса новостей, ярких событий и незабываемых встреч. Если окажетесь в эпицентре всего, что творится вокруг, то точно добьетесь желаемых целей. В год Свиньи Вам повезет в деньгах, деловых контактах и любви, что уже уникальный случай. Главное, Козерогу нужно чаще «включать» разумный подход, а не идти на поводу у эмоций.

ВОДОЛЕЙ

Гороскоп обещает Водолею прекрасные отношения с близкими людьми при условии, что он станет мягче и лояльнее. Не пытайтесь весь мир подмять под себя, даже если перед глазами глобальные планы и яркие перспективы. Денежное положение в год Свиньи будет полностью зависеть от трудолюбия и практичности Водолея. Экономия поможет накопить нужную сумму.

РЫБА

Рыbam следует отыскать в себе таланты, которые до этого времени «спали». Тогда Вы сможете открыть свой бизнес, а также проявить себя в творчестве. Судьбоносное знакомство в год Свиньи по-настоящему осчастливит Рыб, ведь новый избранник полностью соответствует их идеалу. Вовремя лечите простуду, иначе осложнение окажется серьезным.

*Свинья великолушна:
она поможет исполнению
желаний и щедро наградит тех,
кто достойно прошел
испытания.*

ПРОЧТИТЕ ДЕТЯМ

Марина АЛИЕВА

ЗИМА В ДАГЕСТАНЕ

Снег кружится,
Ветер злится
И в Москве, и на Неве,
А у нас без рукавиц
Ходят люди в январе.

А у нас тепло и сухо,
Санки все в углу стоят,
И коньки висят на стенке,
Дожидаются ребят.

Мы обижены немножко:
Месяц зимний наступил,
А Зима с Морозом где-то
Затерялась среди льдин.

Может, спорят и не знают,
Что и где покрыть снежком?
Вы не спорьте, приходите,
Дайте детям снежный ком.

Раскатай же по дорогам
Этот ком, Зима-краса:
На коньках и на салазках
Понесется детвора.

И Морозу будет рада,
Сразу щеки загорят.
Приходи, Зима с Морозом,
И порадуй всех ребят.

ОСЛИК

По зимней дороге
Ослик идет,
Понурою голову,
Ослик несет.
О чем он скучает,
Не знаю и сам,
Быть может,
Скучет
По ярким цветам.

ЧАЛАН АЛЕМДИЗ СИЯГЬАТ

Гъуърметлу бицIи кIелчияр! Ингье хъуытIуын сад лагъай варз – декабрь алукъана. Къуьд аялриз, иллаки хууре яшамиши жезвайбуруз, гзаф кIани вахт я. Вучиз лагъайта, жисв къванамазди аялар кIеретI-кIеретI хъана гъунейрай алеррай авахъиз экъечIда. Күчейрай гъар патахъай аялрин шад хъуурынин ванер къведа. Идалай гъеири, и варз акъатайла Цийи ийс алукъава. Имани аялриз пара хуши сувар я.

Ша чна хъуытIуыз алуқIдай парталрин, къугъун ва я авахъун патал герек затIарин тIварар рикIел хкин.

Бармак, бапIах
(шапка)

Бегълеяр,
эльжекар
(перчатки)

Палту
(пальто)

КIурт, кавал
(шуба)

Куртка
(куъруу палту)
(куртка)

Конъкияр
(коньки)

Литинин
чекмейр
(валенки)

Сапогар,
чекмейр
(сапоги)

Ботаяр
(резиновые
сапоги)

Лыжаяр
(лыжи)

Алерар,
гъелерар
(санки)

Шикилра рангар экъуур!

КАДРИЯ ВА ЦАЙЛАПАНДИН НУР

Марфадин вилик. Марф къвадайла. Марфадик ... Цайлапандин нурди ви руыгь илгъамдивди ишигълу ийиди...

Зи вилерикай къве дишегълидин къаматар карагзава: сад жегъил руш я, мульку-дигъеле аял, гъил-гъилекъуна марфадик камаркъачузва, на лугъуди, гъагила-мад къведни цавуз хкаж хъана, марфадин гъум къазунзавай Цайлапандин нурара црада, фида...

... Заз чида,
Гыкъван түккүүлди ят
Рикіел хүнрин төем...

КАДРИЯ!

Шумуд сеферда зи рикіел хүнрин теспягъар чыкыза: гурулушар, агвалилар, чи йикъарин... йисарин умумивал...

И теспягъирин хтар гъалунихъ акал хъийиз, рикіел хүнри цийи кылелай азаб гузва...

Кадрия! Манидин царара авай Мани!

Фейи йикъарин, чи жегъилвилин шикилар – вилерикай карагзава. Гъатта азабарни, а йисарин рекъерин четинвилерни къе къакъан манадив ацбузы, Цайлапандин целхемар хытин сирлу сүгүүрдив ацбузы...Хъире алудай хвехери хыз, ашкъидал, теспачадал, шадвилел чан хизвай чи умумурдин агвалилар, вахтуни цалцамарнаваз, нур гузва...

Кадрия!

Чна зурба шаир дишегълийрин умумурдикай чаз са затыни чидач лугъуз, гъайиф чүгвадай: Анхил Маринан, Куркли Щазадин – анжак кысаяр я чидайбур...

Гъар инсандихъ тек са кысмет жеда ва адаз ам гъихътинди жедаты, чидач, гъавиляй мумкинтир маса кысметрикай фикирар хъувунихъ метлеб авач...

Ви кысметдикай, гъа вакай хыз, къе чаз газаф чидани, Кадрия?! Пакадин йикъаз звер авур Шаир, чахъ галаз кам-камуна аваз фена, чалай вилик акатайди – вахтунин гъерекат къатайди, адан есирилий акъатайди – Кадрия!

Ви умумурни, умумурдин шел-хвал ви шиирра ава:

... Чак умумурда тади жеда,
къулухъ элкъвез кичіла...
Вахт жедалди къвезва иниз,
гена геж хъун хъсан тир...

*Гъазурвилер ийиз, чи вахт,
гъисаб тийиз, ракъурда,
Амма ада хкяна чун,
са декъикъа багъишда...*

«Дагълар чульдилай гатлунзава» - винелди –
цавухъди, ракъинихъди - хкаж жезвай гъар са зат
чилел арадиз къvezvaidi я...

Кадрия! Чуыллери руш!

Жуван сифте шииррин ківатлалдиз гъа ихътин
тівар гуналди, аквадай гъалда, кіукіушдихъди
къачур сифте кам чилел къачузвайди, чили адаз
къуват, гъерекат гузвайди вуна гъисснавай.

Уьмуърни чил пулдихъ маса къачуз жедай затлар
туш. Абур кіанивилелди къазанмишна кіан жеда.

Вуна, Кадрия, Нугъай «Чуыллери руша», лай-
лайрилай тазиядин ишелралди, нугъай халкъдин
дегъ девиррин тарих, меденият, чал, дидедин
некіедихъ галаз абурун верцівал гъиссна, ала-
тай девирарни къенин девирар, фейи ва жуван
несилрин тежрибаяр анамишна – ибур вири ви
шиирра ава!

*Нугъай чуыл хыз,
Сергъяйтсуз я гъиссер зи,
Жегъеннемдин азабар за,
Дантеди хыз, атлуда.
Бубайриз чин ачух тавур
Сирер вири чирда за,
Чанни гуда гъа и рекье -
Анжас зи рехъ атлумир...*

«Шегъредихъ тухузвай жигъирди» дүньядиз
шаирдикай хабар гуда. Гъакіни шаирди хуси
жигъир жагъурда, анай ам вичин халкъни галаз
дүньядин вилик экъечіда...

«Жегъилвилин манийра» - и яшдин зидвилер-
ни теспачавал, шадвал, «Мягътельвал», «Вацран
хъвер» ктабра экуйнин Зуыгъре гъетрехъ галаз
гурууш – я тек яз, я кіанидахъ галаз санал...

*...Экуйнин ярапин фенжсанда
Чна чи гъиссер, яр, ңуурда,
Гуруышдин сятера хупI ийиз,
Сивел сив эцигна хъвадайвал...
Мадни:
Шиирарни, чагъаяр хыз,
Азаб галаз къвезва гъилиз.
Сифте шеҳүн ван хъанмазни,
Квахъна фида дидедин тіал...*

Кадриядиз вичин диде амачир къван багъа тир,
белки гъа и гъисс себеб яз, адан шииррин игитрин

къисметар чи рикіериз таъсир ийидайбур ятла?..
Белки абур вуна «Къутармишай гъетерикай» ятла,
Кадрия?!

Ва – къимет гуз, гъавурда акъаз жедай ви ала-
күнин себебда «Мулькъвер» тівар алай ктабдин
мана чуынух хъанватла?

«Шиирар» ва «Цайлапандин нур».

*...За вавай тіалабзана,
Са аламат къалура заз,
Цацари чухвай аялвал хкваш заз;
Хкваш заз чи къул, чи дакіар къван ківал,
Зи бадедин куъгъне ятагъана.
Самусятлани къейизи биңли стхадал чан хкваш.*

*.....
Амма уьмуър, гъа виликдай хыз,
Физва яргъараї, тади кваз.
Вилерни аңуза накъварив паиман...*

Цаваринни инсандин, къенивилинни писвилин
рафтарвилер... Къакъатунар... Агалкүнен...

Ибур рикіел хкунар туш. Мегер жедай кар
яни – чарчин са шумуд чина акъван девлетлу,
ишигълу, гуърчег – гъатта ви кылел атай бед-
баҳтилени гуърчег! – ви къисмет гъакъарун?!
Мадни: вири девирра вуж уьмуърдивай ийидай?
Чпиз ухшар туширди! Кадрия! Халикъди чакай
гъар садаз вичин къисмет ганва, уьмуър а къис-
метдихъ галаз сересда аваз кечирмишна кіанда.
Ви уьмуър, Кадрия, ви къисметдин кіалубда
пайгардиз гъатна!

Ибуррикіел хкунар туш, инал зун ви шиирралди
ваврахазва – абур сифте яз вуна заз кіелдайди тир.

70 йис – мегер им яш яни? А йикъалай инихъ
алатнавай 40 йис... Абурунни вуна несилрал
ихтибар авур ви гүзел шииррин алемдин арада
авай йисар са затлени туш...

Гъил-гъиле къуна, марфадик, цайлапандин
нурари къазунзай рагъул чилина къве къаралту
физва – Кадрияни Гулейбат. Йис-йисавай гена
муқвалик жез, муқвалик жез... Абур марфадин
къаршидиз фенвайбур тир...

*Чун яргъал йисара са квездятлани гъазур жезва,
Амма абуру анжас тек са декъикъа хкягъда,
Аквада ваз – ам сифтени я, эхирни
Къисметдин...*

ШЕЙИТ-ХАНУМ АЛИШЕВА

**Кадриядин шиирар азад таржумайра гайди
Пакизат ФАТУЛЛАЕВА я**

ФЕЙИДИ, хтанаач...

«2015-йисан 7 сентябрдиз Магъачқъалада аялрал писликал гъидай ният авай итим вичин юлдашни галаз акурбуру къуна. Пиан тушир къве итимди къуд аялдихъ галтугзавай, паталай килигайла, абур къугъазвай хыз аквазвай; амма сада рушарикай садан гъил къуна, ккъаз тухуз алахъайла, аялди клевиз гъарайиз гатунна. Аялдин күмекдиз гъак! куьчедай физвай са кас фена, мад са шумуд кас и кардик къаришиши хъана. Угърашрикай сад катна, мулькуди инсанри къуна. Аялдин бедендал вили хъайи, класай чкаяр алай. Къурбуру угърашдиз ягъун къурдалай гүгъульни, ам полициядиз тухвана».

И дуышушдикай РФ-дин МВД-дин РД-дин сайтда кхъенвай.

«12 йиса авай гада квахънава...», «КІвальяй фейи руш элкъвенахтанач: вилер вилибур, чараррасубуря...», «Итим квахънава, са хабарни авач...».

Ихътин малуматар газетра, интернетдин чинра мукъвал-мукъвал гъалтзава. И малумат кіелна, квахънавай жегъилрин, аялрин, агъилрин шикилар акурла, чандиз цак акъаттавур кас бажагъат жеда. Иллаки гелгалализ квахъай аялрикай малумат кіел авур чавуз. Мектебдай хкvezvay аялдал вил алаз ацукинавай дидедин рикін гъалаба квев гекъигизжеда? Аялдиз кылди фидай ихтияргана, мектебни гъя къвалал ала, са магъледин анихъ, амма и куъруп рехъ гынкъван хаталу ятла аку...

Велед квахъна, са йисуз, къве йисуз, пуд йисуз суракъ авунакъекъвейдалай къулухъни адакай саван-сеснитахъай дидедин рикікай вуч лугъун? Чан аламатла, луківилиз маса ганватла, тике-тике авуна, маса ганватла, къенватла...

Гъелбетда, пуд-къуд йис алатайла, квахъай инсан жа-гъун хъувур дуышушарни ава, амма ам лап къериз-чаруз жезвай кар я.

2012 йисалай Россияда 25-май гел галализ квахъай аялрин югъ яз, ва биці вили «нұуқіре цүкк» адан лишан гысабзава. Гъайиф хъи, идакай са акъван рахунни, кхъинни ийизвач, амма дуңьяда аялар чуынъхунин мусибат гъар юкъуз кылы физва эхир!

Къунвай гысабар лап зегъле тухудайбур я! Квахъай ва истисмар ийизвай аялрихъ къекъвездай Халкъарин умуми Центрди (ICMEC) хабар гузтайвал, дуңняда гъар йисуз 8 миллион яш тамам тахъанвай аялар квахъзава. Гъар са улкведа квахънавайбурун къадардин 10-далай 25 процентдал къван аялар жуыреба-жуыр себебралди ерли жагъин хъийизвач. Дидедин къужаҳда авай аял патавай физвай машиндай гваз катзавай Индияда квахъай гъар виш аялдикай 50 жагъин хъийизвач! И рекъемди зегъле тухузва: гъар йисуз и улкведа зур миллион аял квахъзава, абурун са пай – гел галализ! Австралияда гъар йисуз квахънавай 20 000 вахт тамам тахъанвай аялрикай 2 агъзурдалай виниз гел галализ; екеди тушир Францияда 49 000 агъзур квахънавай аялрикай гъар йисуз 1200 аял гел галализ квахъзава. Гъя ихътин гъалар Московский област къван гъвчи Бельгиядани ава – гъар йисуз 1300 аял гел галализ квахъзава.

Гъар йисуз чипхъ къекъвездай аялрин къадар виш агъзуррив агадыз: Испанияда – 20 000, Германияда – 60 000-100 000, Великобританияда – 112 000, Бразилияда – 40 000, Канадада – 45 000-далай виниз. ЕС-дин улквейра гъар йисуз 250 000 аял гел галализ квахънаваз, абурухъ къекъвездай, яни, гъар пуд декъикъада са гына ятланы 1 аял квахъзава...

2016-йисан 1-январдиз Германиядин уголовный полициядин пресс-секретарди малумарайвал, Кеферпатаң Аф-

рикадайни Мукъвал тир РагъэкъечIдай патан уылквейрай Европадиз чIехибур галализ катай 4749 аял гел галализ квахънава. Абурукай 431 аялдин яш 13 йисалай тIимил тир, 4 287 аял 14-17 йисан яшара, 31 кас 18 йисан яшара авайбур тир. Пресс-секретарди аялар квахъунин карда, шаксуз, тахсиркаррин гел авайдакай лагъанай.

Европадин полициядин «Европол» агентстводи идалай вилик хабар гайивал, алтатай 2 йисан вахтунда чIехибур галализ Европадиз катай 10 000 аялдин гел жагъизмач. Германиядин яшайишдин рекъяй таъминардай Ассоциациядин президентди гъайиф чIугуналди лагъана хьи, аялар регъятдиз тахсиркаррин гъиле гъатай къурбандар жезва. Гзафбурун фикирдалди, далу авачир аялар чкадал контрабандистрин гъиле гъатна, Европадиз тухвана, гъана маса гун мумкин я. Им лап мумкин кIвалах я: ЮНИСЕФ тешкилатдигъеле 2007-йисуз хабар гайивал, Европада аялар маса гунин кар худда ава – ина гъар йисуз 2 миллион аял маса гуз-къачузы.

Гъукуматдин статистикиди хабар гузтайвал, Россияда гъар йисуз 15 000 аял квахънава. И рекъемди лугъузва хьи, гъар зур сятда ина инсан квахънава! Полициядин отделенийиз и себеб аваз гъар йисуз мукъвабуру 200 000 къван арзаяр гъизва. Арзайрин чIехи паюниз гъа гъиле-гъил аваз килигзыва, нетижада квахъайди жагъизва.

Россиядин МВД-дин рекъемрай аквазтайвал, 2016-йисуз Россияда квахъна, жагъун тавунтай аялрин къадар 1107 я. КIвалаий катайбурун, чара хъайи диде-бубадикай сада масаниз газ фенвай, къена жагъанвай вири аялрин къадар санлай къачартIа, 45 000 аял жезва! Ибур къуру рекъемар я, амма абурухъ гъикъван хажалат, вилерин накъвар, умъуздин эхирдал къван рикI ацуку тийидай дидейрин, бубайрин, вири багърийрин тIал галатIа, фикирдиз гъин...

Аялгъатта вичин кIвалин патавай къугъазвай чIавузни, мукъув гай тууквидиз физ экъечIайлани квахъун мумкин я, абур аялар хадай кIвалерайнин квахънава, я абур чеб чин тийидай ксарихъ галаз физва ва я тамуз, дагълариз фейила, квахънава...

Сакъадар вахтидалай вилик чи республикадин агъалияр къияматдин хабарди къарсурна: са шумуд аял квахънавай. Гъайиф хьи, садбуур абурукай къена жагъана: бязибур юлдаширихъ галаз дагъдин вацIун къере къугъвадайла, вацIу тухвана, бязибур тахсиркар угърашрин гъилик телефон хъана – икар авурбургилани жагъанвач, абурун гелехъ къекъвэзма.

Квахъай аялгъасята ва я лап мукъвал вахтунда жагъун хъувур дуушуышрин къадар, гъайиф хьи, лап тIимил я... Гъа квахъай сифте йикъан къене аялдин чандиз къаст авунваз жезва. Гъа и са куърү вахтунда аял ийир-тийир хъана, мет-къил гатазвай багърийрин гъилляй гъамишалугъ акъатнаваз жезва. Гъавиляй диде-бубади жезмай къван тадиз хъайи кардикай талукъ органриз хабар авун чарасуз я. Эгер аял авай чка чизвачтIа ва адан къисметдин патахъай къалабулух акатдай делилар аватIа, гъасята арза вугана кIанда.

Гъельбетда, аялар неинки чуныухнаваз квахънава, гъакIи абур чеб кIвалаий катай дуушуышарни тIимил туш. Аял кIвалаий хизанда эхиз тежедай къван пайгарсуз гъалар авай чIавуз, таяр-тушерин гъуынтIиник акатай чIавуз ва я вичелай чIехи жаванрин чIуру таъсиридик акатай чIавуз катун мумкин я. Гъа фейи чкада адан къил еке хата-баладик акатзава... Гъавиляй, диде-буба чпин веледдив къени, кIа-

нивилин, ихтибарлувилин рафттар авуналди эгечIна кIанда, абурун дуст, амадаг, далу жедайвал, чпиз четин макъамра абурувай дидедивай ва я бубадивай къумек кIан жедайвал...

Гъа икI ятIани, эгер аял кIвалаий экъечIна фенваз хъайтIа ва ам авай чка диде-бубадиз чизвачтIа, сифте нубатда полициядиз хабар авуна кIанда. Ина са кар ава: аял авай чка чир тахъунин себеб, бязи вахтара, ам къастуналди кIвалаий катнаваз жезвайвияй, ахпа вич-вичелай кIвализ хквзвайвияй, полицияди диде-бубадиз пуд юкъуз сабур авун меслятзава ва арза къабулзавач: герек авачир «кхын-нар» тавун паталди!

Амма имлап чIуру меслятая! ГъакIни и меслятди закондиз аксивал ийизва: законди полицидин къуллугъчийривай тади гъалда аялдихъ къекъуын истемишзава. Абуру лутъузвой пуд югъ – эгер и йикъара къекъвей полициядиз квахъайди жагъун тавуртIа, уголовный дело къарагъарун патал ганвайдия! ГъакIни полицияди гъасята аял квахънавайдакай шегъердин улакъдин карханайриз, аэропортариз, гъульуын портари хабар гун лазим я!

АЯЛРИЗ ВА АБУРУН ДИДЕ-БУБАЙРИЗ МЕСЛЯТАР

Чна диде-бубайриз ва аялриз шегъерда, поездда, тама жува-жув хуын патал, аял квахъай диде-бубаяр патал пешекарри туукъуранай меслятар чапзава.

- I. Диде-бубадивай гъар герек хъайила зенг авуна, аял авай чка чир хъун патал, адав дидедин ва я бубадин тIварцIелди къачунвай телефон газ хурай – и чавуз полициядиз зенг низ ийидатIа, гъасята чир жеда.
2. Аялдивай ам гъиниз, нихъ галаз физватIа ва мус хкведатIа кIевелай хабар къаз вердиш хъух..
3. Аялдиз, фидай чкадиз дустарикай сад галаз фирай лагъана, меслят це, гъатта ам фу къачуз тууквидиз физ хъайитIани; мектебдизни, мектебдайни саналди кIелзавай аялрихъ галаз фирай, хтурай.
4. Аялдиз, эгер са ни ятIани вич гужуналди къуна тухуз хъайитIа, хуртIаргана, адан гъилерай экъечIиз, гъарайз, къумекдиз эвериз чира.
5. Эквавачир, кас авачир куьчейрай фин, куьгыне, гадарнай дараматра къугъун, еке паркара яхдиз вая велосипед газ сейр авун аялдиз кIевелай къада авун лазим я.
6. Автобус, троллейбус акъваздай чкадал къуй аял куьчедин къерехда ваъ, инсанрин юкъва акъвазрай; чара ксарин машинрин мукъув агат тавурай. Эгер течир са кас адахъ галаз рахаз, суалар гуз алат тийиз хъайитIа, я машиндин шофердиз, я патав гвай инсанриз и кардикай лутъурай.
7. Аялдиз чин тийидай инсандин суалдиз «ваъ, чидач» лутъуз чира; гъатта эгер течирда аялдин тIвар, адан дидедин ва я бубадин тIвар къазватIани, ада абур вичин танишар я лутъузватIани, къуй аял адахъ галаз санизни тефирай.
8. Эгер аял алишверишин центрда, вокзалдал алатнатIа, квахънатIа, ада з къаравулдин, контролердин патав физ чира. Эгер куьчеда алатаитIа, къуй патав гвай идарадиз ва я тууквидиз гъахърай. Эгер ада з гъинихъ фидатIа чиз амуък тавуртIа, куьчеда авай аялар галай инсанрин патав фена, вичалатнавайдакай, квахънавайдакай абуруз лутъурай.

Ажа АБДУРАГЬМАНОВА

Кысметдихай катиз жедач...

ЭЛЬМИРА ИБРАГИМОВА

Виридаz малум тир новолакский вакъиайрилай күлүхъ, чи хуьрунвийрин газаf хизанар хыз, зи хизандини, са сяддин къене вири квадарна, - чакай масаниз катайбүрхъана.

...Чун Махачкъаладиз хъфена, ина чун бубадин яргъал мукъва-кыли тир Расула къабулна. К'иваляхдин жигъетдайни адачаз къумекна. Айшат халади заз чини йисни зур тамам хъянвай хтулдиз килигун теклифна. Аялдихъ гелкъуныай багърийри заз неинки хъсан гъакъи, гъакI жумартвилин савкъатарни гузтай.

Расул халудиз пуд аял авай – чехи руш Мадина, зун адап аялдиз килигзай; къанни къве йиса авай хва Марат ва гъвечи руш Ася, ам зи тай тир. Заз и хизанда хъсанзавай, за жув нулькер хъз гыссавачир.

Са сеферда Айшат халади, хичхъ галаз шегъердиз физ гъазур хъянвайла, гъамиша хъиз, регымлувиленди зунзи к'ивалив къван хутахун теклифна, завайни вай лутъуз хъанач. Рекье авайла ам машиндай эвичIна, вичин дердийрин гуьгуынлиз фена, Марат лагъайтIа, зун к'ивализ хутахна. Чи к'ивалив ага-къ тавунмаз, ада машин акъвазарна. Гъавурда акыун тавур гъалди ва секин декъикъыда заз гуж гана. Рак ахъайна, эвичIиз к'лан хъана заз, амма садлагъана Марат зи вилик акъятна, ада зун вичив чукъвена ва плузарриз темен гана.

Хъел акатуниди ва гузлемеш тавур и кардикди зун шехъна.

- Заз вун газаf хуш я. Ариза... Вахъ галаз түрүвшимиш жез к'ланзава. За вун патал вири ийида, са күнин игътияжвални жедач, - делида хыз, текирана ада.

Зун садлагъана къакъатна ва ам ягъун патал гъил хкажна, амма Марат зи гъил цава къуна ва адаz темен гана. Зун машиндай тадиз экъечIна ва к'ивалихъ чукурна...

Са гъаftедилай, адахъ галаз к'ивал түрүвшимиш хъайила, за секинвиледи адан салам къуна.

- Багъишламиш ая заз, Ариза. Хиве къазва: и кар садрани тикрап хъжеда. А нянихъ за ваз вуч лагъанатIа, вири рикъелай алуд. Маса жуъредин рушарихъ галаз раҳаз вердиш хъянва... Зун шейтIанди алцуарна, багъишламиша, - лагъана Марат ва хъфиз тади авуна...

Зунни Марат саки гъар юкъуз гузрушмиш жезвай. Ада зун машинда аваз к'ивализ хутахзвай; рекье санал акъвазна, чна яргъалди ихтилатардай. «Ам гъикъван ачуҳ ва хъсанди я!» - мукъвал-мукъвал фикирдай за, Марат лап мукъувай чир хъайила.

Са юкъуз Марат заз к'ланвиликай хабар гана.

- Герек авач, Марат, чи алакъайрихъ гележег авач, - лагъана за, са к'лан-шам нақъвар хвена...

Дидедиз Маратан меҳъер ийиз к'ланзавай. Маратта умумурдин юлдаш вичи хъяда лагъана. Диде рази я, эгер Маратта дидеди теклифар рушарикай сад хъягъайтIа. Аллагъади шукур, шегъерда хъсан хизанрай тир лайихлу рушар булдалди ава, - вичи лугъузвой гафари заз гыкI т'арзатIа фикирдизни тагъана, хизандин хабаррикай ихтилатзава заз Асяди.

Марат акъажунриз ва маса мяре-катриз мукъвал-мукъвал фидай, за гъар сеферда ам галачиz зун гыкI ялгъуз ва сефил ятIа, гыссавай. Са сеферда, яргъалди хъайи командировкадилай күлүхъ к'ланиди гъаятда акура, шадвал хузы таҳъана, адап къаншардиз катна.

- Ариза, Ариза... Акъван вахъ зи вил хъянвай! – хъвер квазтикарна Марат.

Дуышушдай хыз дакIардихъ вил вегъйла, заз гъейранвиледи чаз килигзавай Айшат хала акуна. За хъфиз тади авуна.

Нянрихъ, яргъи дегълиздай фидайла, са утагъдай заз Айшат халадин ван хъана:

- Марат, Ариза секинз тур. Им т'алабун вай, буйругъ я. Ам бубадин мукъвадия, михъи, хъсан руш я. За вав рушан умумурчуриз, адав къугъваз ва ахпа ам гадариз тадач.

- За ам гадарда! Заз Аризадал эвлениши жез к'ланзава, - лагъана Марат.

- Вун кими хъянвани, Марат? Аризадал эвлениши жез к'ланзавани?! – гъарайна халади.

- Вучиз жедач къван? Вуна лагъанай хъи: ам хъсандия, михъидия... ГъакIни мукъвади. Заз ам к'ланзава, диде, им къведан фикирни я, зарапатсуз.

- Мад заз а фендигар мураддалди зи к'ивализ атай секинди аквазни к'лан туш, - гила Айшат халадин сесиник нақъварни акахънавайди чир жезвай. – Вун адап садрани эвлениши жедач, ихтияр гудач за!

- Гъатта вири дуңя аксис хъайитIани, Аризадикай зи паб жеда. Ам зи кысмет я, диде. Заз вунни буба зи гъавурда акъадай хыз хънай, - хци адан гаф къетIивиледи атIана.

Аял Асядал тапшурмишна, кефсуз виликай багъна къуналди, зун яваш яваш къвализ хъфена, алакъайрин патахъайверевирдер ийиз кълан хъанач.

Къвализ хъфейла, за дидедиз мад мукъвабурун къвале къвалах хъийидач лагъана ва, тажуб хъайи дидеди гайи сувалриз жавабарни тагана, зун кусуз фена.

Булдалди шехъайдалай къулухъ, и ийифиз зун ахварал фена. Ахварикай геж хкатна зун, дидединни Айшат халадин ванер хъайила:

- Зи Аризакди ахътин карийидач. Ам ачух руш я, гъамиша заз ихтилатзва, и сеферда са затини лагъанаач. Ина са вуч ятлаи дуьз къвевзач.

- Аризакдай гъич са пис гафни лугъуз жедач, Гъалимат. Амма Марат захъ авай садя. Абу эвлениши хъунал завай разивал ийиз жедач. Күн кесиб я лугъуз вая. Заз чун хътин дережада авай хизандай са руш къачуз къланзва, чун масабурулай квелди усал я къван?

- Вун гъахълу я, Айшат, зун бейкеф жевзач. Вичин вахтунда зи рушазни къисметди хъверда.

- Вахъгалазрахайла, зун секин хъана, Гъалимат. Вун вири месэлайрин гъавурда авай, акъуллу дишегъли я. Чна квезд гъамиша къумек гуда. Гаф кватай чкадал лугъун, Расула Заурен мажиб хкажнава. Секин хъхъайла, Аризакдизни чна хъсан мажиб авай къвалах жагъурда. Хъсан инсандиз гъульувзни гуда, жигъизарни къачуда...

Са шумуд йикъалай дидеди хабар гана:

- Марат Омарова Мадинадал эвлениши жезва, рикъелаламани, абурун къвализ диде-бубаярни галаз атанай, къакъан, иер руш, мединститутдин студентка. Исятда Марат мярекатра ава, хтайла абуру сусак лишанар кутазва, амрази хъанва. Вунани Гъасаназ гъульувз финал разивал ая, зур юис я абури чи ракъарихъ къвевз...

Эхиз тахъана, за Маратаз мобильный телефондиз зенгна, ада з мубаракна.

- Вуна заз вуч мубаракзавайди я, Ариза? Вун мус хтана?

Амма за телефон хкудна, зун са гъиниз ятлаи фенвайдакай гувзай сувалрал мягътель хъуналди.

А юкъуз телефондиз акъваз тавуна зенгер къвевзай, амма за хкажнач, гъатта руыгъда умудди экв гувзай: белки, садлагъана вири дегиширази хъжедатла.

Завай къвале акъвазиз жевзачир, вири йикъар за жуван дуст Гулядин къвале акъудзавай.

- Күнен күн гъавурда тун герек я, Ариза. Ваз я ам къланзва, я ваз баҳт паталженгчигуна къланзавайдичизвач, - түнбульга заз Гуляди. - Жув-жув икълекимир, эгер квезд саналди хъун къисмет ятла, и кардиз садавайни манийвал гуз жедач.

Гъар сеферда, Гулядин патавай хтайла, за дидедивайни вахаривай заз зенг авур кас хънатла лугъуз, хабар къазвай. Абуру жаваб гудай: вая. Анжак ваха садра Марата зенгна лагъана, амма дидедиз килигна, им са зарапатдиз элкъуэр хъувуна. Гъа и макъамда телефондиз зенг атана ва трубка къаз сифте зун агакъна.

- Эхирни вуна къуна телефон, захъ яб акализедани? - заз Маратан ванатана.

- Эхъ, ша, рахада, амма гила геж хъанва.

«Геж хъанва» лагъайла, за сусан гъакъиндай адан хабарар фикирда къунвай.

Марата са сятдилай вич зи патав къведалагъана. Вич къвале гузылемишуң талабна. Диде садлагъана са гъиниз ятла гъазур хъана, за гъатта фикирна: зи диде хъсанди я, чаз рахадай мумкинвал гун къетла.

Марата а нянихъ я зенгнач, я ам атанаач.

- За ваз вуч лагъанай?! Накъ мад сеферда Айшатан вахавай тестикъарна за, къведай гъафтеда абури Мадинадин диде-бубайрин гаф чириз фидайвал я. Гила вунани Марата квекай ихтилатарда, лагъ заз, хирер вучиз цийи хъийиди? - меслятлувилелди лагъана заз дидеди, зи гъал акваз...

Гъасаназ зун къланзавайвилин сүзгъбет гила чи къвале гъар юкъуз жевзай, эхирни зун ада з гъульувз финал рази хъана. Са вацралай меҳъер тайинарна.

Дидедини чехи стхадин суса заз багъа жигъизар къачуна.

- Ихътин пулар вазгъинай атана? Заз вуна амай вири умудур буржар вахкуз акъудна къланзва, - эхиз хъанач завай.

- Пул зи Заура жагъурна, дидедизни къулухъ эзигнавай пул авай, гъакъл хъайила, чна бурж лап тимил къачунва. И месэлайрикай вуна вучзава, свас?

Нянрихъ Гъасан атана ва ада зун меҳъерин модадин салондиз тухвана.

- Къланзавайди хъягъа, - лагъана ада, къалубрал алай жив хътин лацу, иер

булушкаяр къалуриз. - Вун дуьнъядал виридалайни иер свас жеда.

И ийифиз заз ахвар атанаач. Са затини къланзавачир - раҳунарни, суал-силикарни, меҳъерин вилик жедай кат-калтугра иштиракунни. Зун вири краиз мұтылғы хъанвай, гила вири гъикі жедатла, къуй гъакъл хъурай.

Хиялри зун яргъариз акъуднавай, садлагъана са пайахварик квай вахтунда заз диде телефондай са нихъ галаз ятла рахазвай ванер хъана.

- Вирихъсаня, Айшат. Юғъди-ийфди квезд дуяяр къелзва, ихътин жумартилий сагърай лугъузва. Хадижадихъ галаз чна хъсан мебелни къачуна, жигъизризталуктири вири герек затар къачуна... Вунани Расула чаз акъван хъсанвилер авуна хъи, гъатта квартираны гана... Чна са къадар хъайитлаи пул гун ман?

Рикъин гуп-гупдин гужлу ванери заз дидедин яваш ванцихъ яб акалуниз манийвал гувзай.

- Вуна жув чангъакъа секинсузарзава, Айшат. За вири къайдадик кутуна, телефондайл къараувулвал авун, Марата зенгерзва лугъуз тапарарун... Ибур четинз акъвазнанч. За Аризадиз Мадинадин гъакъиндайни ихтилатна, белки, гъавилляй ада Гъасаназ гъульувз финал разивална. Маратаз жувани ам секин тунин патахъайва ам гъульувз физвайдакай лагъана. Эгер къланзаватла, адавай за рушаз азиат гун тавун талабна...

Ахпа Айшат хала рахана, дидеди, сабурлувиленди адахъ яб акална ва ахпа жаваб гана:

- Вуна Марат са акъван къевера твамир. - Рази жеда ам, гъиниз фида къван! Чаз къве йикъалай меҳъер ава, и кар ада з хъсандиз чизва.

Абури мадса квекай ятла рахана, амма заз ван хъанач. Хажалатдивди фикирна: аку садра, дидеди зи мұгъульбат багъа къиметдай маса гана...

Заз чизвай хъи, диде-бубайрин аксивал аваз Маратын галаз сад хъуналди, за жуван багърийрин умудур тамамвиленди чурда. Амма, гъакъикъат чир хъайила, кълан тийизвай Гъасаназ гъульувз финин фикир за къетишиленди къулухъ элкъуэрна...

Гъеле вири ксанмаз, зун къвалай экъечла. Жуван парталрикай са шумуд чантада тунна, са тимил пулни къачуна, феназун. Күрүз кагъазтуна: «Диде, за валай гъил къачузва. Амма захъ къекъвемир, элкъвена хъведач

УЬМУРДИН АГЬВАЛАТАР

ва за садазни мад манивал гудач. Гъасанани, эгер жедатIа, залай гъил къачурай. Квекай гила зун архайнин я – кvez гъатта квартиранни ава...».

Зун Астрахандиз фена, жуваняшлу муаллим Алла Петровнадин патав. Ам тек дишегъли я, ам чахъ, учени-крихъ галаз диде хъиз авай. Ингье исятдани, жувчетин макъамда авайла, ам зи рикIел хтана, къутармишдай цам хъиз.

- Вуч хъанва, зи руш? – вичин гъурцелдал акурла, кичI акатна, ха-бар къуна ада завай. Зун адал гадар хъана ва шехъиз башламишна. Алла Петровнади зи кыилелай кап алтадна, зун вичив агудна:

- Секин хъухъ, зи руш. Вири алатда, ви тПални алатда. Секин хъайила, вири ихтилат ая, ахпа вуч ийидатIа, чна са фикирда.

Са шумудюкъуз зун къаткана, саки фу нез жевзачир. Гъамиша яд хъваз кIанзавай, налугъуди, зи къене цай ава, зун ам къайи целди түхууриз алахънава...

- АкI дуьз туш, Ариза. Къарагъ кван, чан руш, кIвал къакъажин чна.

Зун гъавурда авай: нур гузтай квартирада къакъажунар авун зал чан гъун патал, зун пашман фикиррикай хкудун патал герекзавай. Са къадарда и кар кылизни акъатна. Нянрихъ чай хъваз-хъваз Алла Петровнадиз за жуван агъвалатрикай галай-галайвал ихтилатна.

- Вуч лугъун ваз, бала? Муъгъуббат патал женг чуугун герек я лугъудай умууми келимаяр эзбердани? И кар завай ваз литературадин муаллимди хъиз, лугъуз жеда. Амма дидеди хъиз за ваз са меслят къалурзана – рикIелай алуд Марат. Вун гыч кIан тийизвай хизандиз фин дуьз кар туш. ГыкI хъайитIани, адан иесийри гъар са камуна ам ваз акси акъвазариз алахъда...

Къве гъафтедилай зун майишадин метягърин түквендада кIалахал акъвазна. Кесиб пенсионеркадин кIула ацукач къван зун, ада заз кIавале амукъдай мумкинвал гунни бес жезва. Дидедихъ галаз зун гъеле алакъадиз экъечIинач. Амма и кар патал Алла Петровнади къайгъударвална къван. Зун атайдалай къулухъ са югъ алатайла, ада Махачкъалада авай вичин дуст дишегълидиз зенгна, адавай зи дидедиз зенг авун ва зи гъалар хъсан

тирди лугъун тПалабна. Амма зун авай чка, хиве къурвал, багърийриз ада малумарнач.

Зун Астрахандиз атайдалай са варз алатайла, Алла Петровнади кIалахалай хтайзунцIийхабаргваз къабулна:

- Къе зал вуж душуыш хъанатIа чидани, Ариза? РикIел аламани: къацу вилер авай, къакъан аварви, Алибег, валай къве классдин чIеши яз кIелнай. КикIидайтири, гъамиша кикIидай ам. Адаз вун зи кIавале яшамиш жевзайди чир хъана, мягътел хъана, са шумуд се-ферда хабархъуна. Нянрихъ чай хъваз чинизкъведа. Дүсттал хууҳада халай галаз.

...Алибег армиядиз фейила, за мульжуюд лагъай класс күтаянавай. Ада заз кубутдаказ вичиз зун кIанзавайди хиве къуна ва, регъуль хъана, тадиз хъфена. За лагъайтIа, мульжуюд лагъай классда кIелзавай руша, адан гуъгъуль-на къевидаказ хъверна...

Алибег районда секин тушир йисуз хтана. Ахпа ада халкъдин аскеррин жергеда аваз, район боевикрикай хвена.

Нянрихъ Алибег чиниз мугъман хъана, недай суърсетар, ширинлухар, емишар авай еке чантаярни газ.

- Ибур вучиз ялна вуна, Алибешка? – хъультулдаказ түгъметна ада з Алла Петровнади. – Вуна гыкъван пул харжна?! Герек авай кар тушир...

- За кIалахазава, Алла Петровна, хъсан пул къазанмишава. Стхадизина эцигуунрин фирма ава, ада заз фадлай звернавай. Зун иниз анжак са меҳъер жевзайдакай малум хъайила, атайдия. А вахтундагын изфейитIани, къайгъуль тушир заз, анжак яргъаз физ кIанзавай, - Алибег метлеб квай тегъерда заз килигна. Алибег а нянрихъ чина геждалди амукуна. Са Тимил чахъ галаз ацукуна, Алла Петровна кусуз хъфена.

- Күнене ихтилатарая, гынин тадизва къван квэз? Белки, Алибега чи хъульрун тийидай рушак Алибега хъвер кутадатIа, тахъайтIа ам чан алачирди хъизава, - зарафатна Алла Петровнади.

Завай са къунин патахъайни хабар къунач лугъуз, за Алибегалай разивал ийизва, ада вичикай, кIалахдикай ихталатна. Амма хъфидайла, ада хабар къуна:

- Заз вун писаваз аквазва, Ариза. Завай ваз вуч къумек гуз жедатIа, лагъ заз. Вун патал за вири ийиди, гъатта мумкин тушир карни...

Зун Алибегаз килигна, адан вилер, гъамиша хъиз, пашман тир. За ада зикIе маса гада кIан хъунин гъиссер гъеле амайдакай лагъана.

Алибег гъар юкъуз кIалахал зи патав къвэз хъана, сифтедай ада гъар сеферда багънаяр жагъурзай, ахпа ада зун кIалахдилай къулухъ вилив хуъз ва зун кIализ рекъе хутаз хъана.

- Ина чакдин гада яр секин сузбур я, гъавалат хуун мумкин я, - къайгъудар-вилелди лагъана ада заз, - ахпа завай абур рекъин жеда.

Икъарикий са юкъуз Алибega заз вичиз гъульувъ ша лагъана.

- Заз гъульувъ ша, Ариза. Ваз чизва хъи, заз вун вири уьмуърда кIанзава; вун баҳтлу хуун патал за вири ийиди, за ваз итимвилин гъахъуль гаф гузва... Жаваб гуз тади ийимири, гыкъван лазим ятIани, за гуъзетда, - вай лугъу-нихъай кичIе хъайиди хъиз, теклиф авуна ва хъфена ам.

ГъаргыкIятIани, за ада зразивилин гаф ганач, вай лагъана; и макъамда ада заз са пашманвилелди, са умуд-сузвилелди килигна хъи, завай эхиз хъхъанач:

- Зак гунагъар квач, Алибег. Амма чимивални авач, уьмуърни авач... ИчIи я зун.

Шехъиз-шехъиз за Алибегаз вири ихтилатна, ада з гъихътин тарвал гузватIа гыч фикирни тавуна... Ам са шумуд йикъалай зи түквендада пайда хъана. Зун жув-жувавай къакъатна: мад вири цийи кыилелай башламиш хъувуна кIан жедани?! Заз адан ва жуван язух атана.

- Ариза, рикIел аламани, за ваз вун баҳтлу ийиди лагъана, хиве къунай?

- къве рикIин яз, явашдиз жузуна Алибega.

- Минет хъуй ваз, Алибег, герек туш, гатIумир...

- За куьчедал гуъзетда, - зигаф атIана Алибег тадиз түквендай экъечIана.

Зун түквендай экъечIайла, мичIивал акъалтнавай. ЭкъечIай чакдивай яргъа тушиб къве итим акъвазнавай. Абурукай сад Алибег тирди заз чир хъана, мулькуди са къвал аквадайвал акъвазнавай, хурушум тирвиляй ам вуж ятIа зи къил акъатнач...

Зани Марата, сүгъуърда гъатайбуру хъиз, гъатта Алибег хъфейвилизни фикир ганач...

Пакизат Фатуллаевадин УМУРДИН ПОЭЗИЯ

Лугъуда хьи, вич маса касдалди эvez ийиз тежедай инсан авач. Са патахъай, и гафар гъахъбурни я: инсан кІвалахдилай элячІна, хъфида, адан чкадал маса къведа, адавни къвалав гвайбур, санал кІвалахзаябур вердиш жеда. Мадни, эгер кІвалахдал шийизатанвай кас акахъдайди, кеспидагъакъисагъди хъайитІа, адални, гъахъфейдал хъиз, рикІхъун мумкин я... Им умуърдин гъакъикъят я, инал вавай маса гаф лугъуз жедач!

Амма... Чи Пакизат пенсиядиз экъечІна - чун адахъ гилани мутьтеж яз ама. Ачух, михы рикІин, гъа са Чавуз кІевивални квай гафунин иеси тир, редакциядин кІвалахдиз талукъ гъар са терефдихъ рикІ куз хъайи, санлай чи ирид чалалди акъатзавай вири журналрин ва иллаки - лезги чалалди акъатзавай журналдин винел чан эцигна кІвалах авур и дишегълидихъ чун мутьтеж яз ама.

Ахътин инсанар ава хьи, къвалав гвай гъар садаз руѓьдин къуватар гудай, кагъулвилиз къил ягъиз тан тийидай, карда агалкүн къазанмишиз күмек гудай, ваз неинки тек са къазанжи патал зегъмет чуѓуваз, гъакІни а зегъметди ваз ашкъи, шадвал гудайвал кІвалахиз чирдай инсанар! Абур гъи чкадал хъайитІа кІвенкІве жеда, датана са гыхътиң ятІани цийивилерихъ къекъведа. Пакизат Бейдуллаевна ахътин инсанрин жергедай я... 30 йисуз журнальда редакторвилин къуллугъдал зегъмет чуѓур ада бирдан вич ял ягъиз хъфизва лагъайла, хиве къан, чун теспача хъанай – ам авачиз чавай чи редакциядин коллективди кІвалах давамарун, виликди фин фикирдиз гъиз жезвачир...

Чи журналдин редакцияда кІвалахзаябур гъарма сад са артух къетенвал авайбур я: сад вичин пешекар-виленди виридалайни вилик жеда, сад общественный края бажарагъ авайди, мулькуди къилихрин сабур-лувиленди, рикІин жумартвиленди къетенди жеда... Пакизатан умуърдин рекыйкай рахайтІа, ам акъалттай меденивилелди, чирвилерин гегъеншвиленди ва деринвилелди тафаватлу я. ДГУ-дин филологиядин факультетда кІелай, гуѓуынлай Москвада М. Горькийдин тіваруныхъ галай Литературный институт акъалтпай ада хейлин йисара неинки анжак лезги чалалди акъатзавай «Дагъустандин дишегъли» журналдиз, гъакІни мад ругуд чалал кІелдайбурув 60 йисуз агакъай ва агакъизавай машгъур журналдиз жумартвиленди вичин чирвилер ва руѓьдин къуватар серфна.

Пакизат Фатуллаевадин тівар Дагъустандан шииратдал рикІ алайбуруз зериф, дерин гъиссерин, хайи лезги чалан вири мумкинвилерни ервалқалурзаяй шииррин автор яз, хайи еридин девлетлу тарихдални медениятдал дамах ийизвай инсан яз чида.

Шиирар ада гъеле мектебда амаз кхъизвай, абурни ада вичин муаллимиз, ватанэгълийриз, ватандин тібиятдин гүзелвилериз, ағалияр куҷч хъана, харапіриз элкъвенвай дагъви хуерьериз баҳшазавай:

Куъз хъуърезва зи еридал,
Авай лугъуз рагара ам,
Эхъ, куҷч хъана чун вири таз,
Тек ичин тар, булахни кіам...

Гырекье – писательвилин ва я журналиствилин - Пакизат Фатуллаевади вичин алакъунар артух ва тамамвилелди раиж авунатІа, лугъун четин я, вучиз лагъайтІа гъам шииратда, гъам журналиствилин кеспиди ада нукъсанриз рехъ тагуз зегъмет чуѓуна ва чуѓвазва..

Шайр, гыкайтчи, таржумачи, критик тир ада Гафунин къуват, Гафунин таъсир, Гафунин мумкинвилер дериндай гъиссава, ам вичиз жагъай образ-къамат кІелзаядаз аквадайвал, гъиссдайвал авун патал алахъна - гъам шииратда, гъам редактордин пешеда, гъам журналиствилин макъалайра.

Литературадин вири жанрайра кІвалахзаябай П. Фатуллаевади лезги литературадин жуъреба-жуъре векилриз талукъ авур критикадин макъалаяр, эссеяр, веревирдер кІелдайбуруз таниш я. Хуруыг Тагыран, Расим Гъажидин, Сілал Саядан, Буба Гъажикъулиеван, Фазу Алиевадин, Ағъед Ағъаеван ва масабурун яратмишунриз талукъ адан макъалайри лезги критикадин жанрда лайихху чка къазва.

Ада, лезги чалалди акъатнавай са шумуд ктабдин авторди, лезги, Дагъустандин литературадин мад са хилек вичин пай кутуна – аялар патал теснифнавай шииратдик. И мукъвара П. Фатуллаевадин хейлин шиираралай аямдин Россиядин халкъарин аялар патал тир литературадин Антологиядик кваз урус чалалди Москвада акъатнава.

Хейлин йисара П. Фатуллаева таржумайрални машгъул я. Ам себеб яз, лезги кІелчийривай дидед чалалди Шаркъ патан, Европадин, Россиядин, Дагъустандин классикринни алай аямдин шаирринни гыкайтчийрин хейлин эсерар кіелиз жезва: Низамидин, Хафизан, Румидин, В. Шекспирин, А. Пушкинан, М.

ЮБИЛЕЙ

Лермонтован, И. Бунинан, Н. Тихонован, Э. Капиеван,
Ф. Алиевадин ва масабурун.

Девлетлу руыгъдин и дишегъли и чилел къенивални гъахъувал гъалиб жедайдахъ инанмиш яз яшамиш жезва. Са кардивни ам хайивал хурай, заз талукъ туш, квахъна фий лугъуналди эгечIач. Гъавиляй исятдани, лайихлувилели ял ягъиз кIалахдилай элячIинаватIани, ада хайи литературада, медениятда кыле физвай вакъияр рикIив къазва, вичин уьмуърдин ва яратмишунрин тежриба, чирвилер, виликрай газет-журналра, радиода ва телевиденида хыз, къе соцсетра жегъил ватанэгълийрал агакъарзава.

Гъар са халис шаир, вичин и какъан дережадин пешедиз килигайвал, уьмуърдин вири рангарал, тIебиатдин гъар терефдал къару кас, гъавалу романтик я. Гъа иниз килигна, шаирди, адет яз, вичин руыгъда, рикIе хуси, къетIен, гъакъикъи уьмуърдин зидвилеривай яргъа дуънья яратмишда. Амма чи Пакизатан руыгъдин алемни уьмуърдин гъакъикъат ажайибдаказ чеб-чпихъ галаз пайгарда ава. Им акI лагъай чал туш хьи, гуя ада вичин гузел, къакъан хиялрин, мурадрин лувар атIанва, вая. Им акI лагъай чал я хьи, зи фикирдалди, искусстводинни гъакъикъи уьмуърдин арада ада са чаравални тазвач! Адеддин, гъакъикъи, гъар йикъан сугъулдердийрив атIанвай уьмуърдизам гъа Уьмуър вич, ам гъихътиндигъи ятIани, кIанивилин, адал ашукъвилин вилерай килигзава.

Дарги чалан журналдин редактор, писатель Патимат Вагъидовади вичин са ктабда Пакизатаз ихътин къимет гузва: «Пакизатан руыгъдин уьмуър гегъенш ва жуьреба-жууре терефринди я. Адан гъар са югъ эквериив, шадвилив, регъимлувилив атIанвайди я. Ва азаз чизва хьи: им адан уьмуърдин поэзия себеб яз арадиз атанвай сүгъуър я».

Гъакъикъатда, гъакI язни я!

Наида КЕРИМОВА

Пакизат ФАТУЛЛАЕВА

Шиирар

ЕТИМ ЭМИН

ИлитIава Эминан чал хат хъана
Лацу чарчел зи гъилевай ктабдин:
Гъинал адан хиялдин гъал къат хъана?
Гъинал къуна ам илгъамдин азабди?

Ганач азаз къелемди фу-къафунни –
Гъар келима вуч дуъзгуңдиз царцIева!
Магъирвални дидед чалан гафунин
Уьмуърдин къел Түквэзбанан тIварцIева.

Агъ, дуънъядиз гзаф чида тажирар,
Ангье шагъид – къакъан, вили тагъ цавун.
Лезги чил, вахъ мадни жеда шаирар,
Эмин рикIел аламай къван - сагъ я вун!

ЯР

Вад магъледа күкIузвайди – яр я къван!
Вад манада түкIузвайди – яр я къван!

Тав ацIурна ақIайнавай гамунал
Вилин ишигъ тухузвайди – яр я къван!

«Гатфар къвезва!» - лугъуз, чульда ван тұна,
Рангар гъеле чурузвайди – яр я къван!

Устад гъили акъашнавай зуынеда
РикI къакъатиз лугъузвайди – яр я къван!

Шиши дагъларал ишигълаван ватандиз
Къизилдин рагъ рухузвайди – яр я къван!

Кузва царцIи лезги рушан манидин,
Умуддин гъал атIузвайди – яр я къван...

РАГАР

Квехъни са дерт авани бес,
Шимер шедай вили рагар?
Лацу цифер, күй хурал къvez,
Рагъ атайла, хъфида шез,
Гуыгъунализ дели гарар.

Жавагъир яд стIал-стIал
Физва битав къванерикай.
Гъил кутуна, кIватIна капал,
Гъатиз сара мурз алай тIал,
Хъвана за күй дердерики.

ШАНТИУРАХЪ ШЕЛ

Вуч пашман я Гияр шегъер,
Цийи хъийиз гужарин хер!
Буш кимери артухарна хараптайрин сан,
Яргъалайни хквезд амач иесийрин ван.

Цифедик квай яйлахривай,
«Хан илифай» булахривай
ШантIуракай хабар къадай вуж аватIа, лагъ,
Шаниятан тIвар эцигай руш аватIа лагъ!

...Регъвезд, ханай залумди сас –
Мукъвал алай ягъийрин яс!
Намус хвена, шагъдин бугъя къейи сұна тир,
Уъзенгда кIавч амаз, сурун хайи сұна тир...

Фейиди руыхъ, а кыл – тIанур.
На низ тұна рикIевай нур,
Я тагъ цугур тавханайра чка тахъай руш,
Къве къизилдин лув кваз хана – цава тахъай къуш?!

РАГЪДАН

Цавун патаз яр акъатна,
Хар акъатна, агъургъан хыз:
Пака жинжи-гар акъатда,
Харж хчалдай яхул хан хыз.

Ни лугъуда, чи патара
Харж хчалдай ханар амач?
Ханар ама, а ханариз
Туб юзурдай чанар амач.

ХВАЖАМЖАМ

Къулан-вацал, ирид югъ я,
Ири харци рувар гатаз.
Чимелвилер вуч буллух я,
Ракъин тавни - азгар я чаз.

Хважамжам, на тагъ чулуна,
Чулав цавар цару ая,
Цифед юкъвай магъ чулуна,
Чи гуьгъуль вал къару ая.

Чун вердиш я, гъил хъульчук кваз,
Иситайрал вил эцигиз,
Къалура дувъз терефар чаз,
Хазинайрал къил эцигиз.

КЪИЗИЛ-МУЬГЪ

«Къизил-муъгъ» къе къаргъишчик ква,
Даклан гъультун къаравут хыз,
Чи пис-хъсан къаришма я.
Бедвал течир къаравуш хыз...

Куьруу рехъни яргъи жезва,
Ракъурзава, я кас, зегъле.
Як пайдайди ягъи жезва:
Нин гъилева къуруу дегъре?!

Камни, гафни жерме хъана,
Са калушда гъатна къве къивач,
Мугъмандин югъ чеме хъана,
Иесиди незва курквач.

ЗАЗ ДАКІАНДА

Рикел хвена гугрум накъван,
Ислягъ, михъи цавар къакъан
Ихтибардай вегъин гыкъван
Заз дакланда.

Сузыме булат алаз къвалал,
Цуукверив гва атиррин чал,
Ракъурдайди иниз завал
Заз дакланда.

Лишан къуна жейрандин пел,
Элекъарда батулда хъел,
Патай тефин задумдин хъел
Заз дакланда.

Наби хъана рахазва вуж,
Шишиналлаз лиферин луж?!
Къве чин алай тапунин гуж
Заз дакланда.

Хуъх куъне зун, ракъар-варцар!
Рикеллайда чула лаклар
Рагъул тавуй гъамга ятар
И къакъада,
И къакъанда.

ХЪУЛЬТИУН КАСПИЙ

Пагъ, яначни, Каспи, на къув,
Кайнатдиз акъатиз ван!
На дердинив гатазва жув,
Бес заз куъкай хурай дарман?

Аян тир заз, чан къелен яд,
Ви къатарин къудратдикай:
Зи ивидиз ганва ви дад,
Рикелизни – ви гъайбатдикай.

Девирди мез куурзава,
Яшдини кам татабарна.
Пампаси хыз, цуурзава
Итил-вацун къаябар на.

КЪЕ ПАКАМАЗ

Вил ахъайиз тазвач завай
И бед хъульчиун хасиятди:
Къвахъава жив рагъул цавай,
Чилер кутаз азиатдик.

Газ къекъвезва пилте гару –
Кул тийидай чуру чижен...
За твар вегъез хвейи кару
Чередик ква куру тежер.

Рикеллацир завал хъана,
Саврухди къав шитхъизва мад,
Эхир нефес мукъвал хъана,
Аязди къан дигизва мад.

Накъ пакамаз жум хътин рагъ
Газ атанай гатфарин тел...
Ни эцигна къайи къалпагъ
Зи къупламиш хъайи рикел?

ИЧИН БАГЪЛАР

Акъатналда къаяр яргъаз,
Куькдавалда ватандин саз,
Амач лугъуз масанра лаз,
Заз ван хъана, ичин багълар.

Гъульелай гар агакъна квел –
Куклух хъана цуукверив хел!
Квел дамахиз, чархарин пел
Къакъан хъана, ичин багълар!

Лацу тарар гаплал-гаплал
Зериф шагъвар къугъяз япал,
Кунтлал алай чиженерин квал
Залан хъана, ичин багълар!

Стал шаир Сулейман-ба,
Машгъур авур чи хуър-уба,
Күсирерни чидай, зурба
Багъман хъана, ичин багълар!

Алахъна жал Самурдин яд
Къве патахъни, чклиз баяд,
Къизилагъмед ичерин дад
Фарман хъана, ичин багълар?

Хура туна часпар куъгъне,
Ахмиш хъуй ам къуза-гъуне:
Шириш шуъробет хъвада куъне
Дарман хъана, ичин багълар!

Атанай зур кыилел алаз
Къиргъинар, куын куруку кутаз...
Ахварайни тахкурай чаз
Пашман хъана ичин багълар.

Хуъзма чна айгъамдин чар,
Рикелламаз бубайрин кар:
Ама лезги плинидин тъвар
«Ширван» хъана, ичин багълар!

Чида, а югъ ала мукъвал:
Чи пайдахдин юкъни-юкъвал
Күс цуук жеда лацу, я ал
Лишан хъана, ичин багълар!

Гъиле тарат1, куулак нажах –
Фашалда куын тавуй къурвах.
Заз акуна – дустунин тах
Душман хъана, ичин багълар.

Куунва куъне дере-тепе,
Къацу чуурал – лацу лепе.
Секинрай зун куын пипле
Макан хъана, ичин багълар.

«Вил вегъейла и дульнядиз...»

Гульнара АСАДУЛАЕВА

Дагъустандин поэзиядин цавара Етим Эминан гъед XIX асиредин къвед лугъудай паюна күківенай. Къе лезгийрин зурба шаирдин тівар илимлү, кел авур ватан-эгълийриз виридаz чизва. Амма келдайбурун гегъенш къатарив агакъдалди, адан эсерриз яргъал рехъ атұн кысмет хъана – Етим Эминан шииррин сифте ківатlал анжах 1928-йисуз чапдай акъатнай. А چавалай инихъ шаирдин ктабар 15 сеферда чапна, Дагъустандин са жерге алимри адан ирс ахтармишунин квалахар кыile тухванва, шиирар уруs ва маса چалариз таржума авунва.

Етим Эминан халис тівар Мегъамед-Эмин я. А девирда адет тирвал, шаирди вичиз тахаллус къачуна, амма ада тіварціхъ бубадин ва я вич хайихуруын тіварар вая, «Етим» лугъудай гафакална. И карди шаирди вич, вичин уймуыр, девир, девирдин лишинар къатlунин, аннамишунин тегъердикай лугъузва. Етимдин, дульнядин гзаф няметрикай магърумбурун чқадал адан халкъни, лезги халкъни, алай эхир. А халкъдал алай азабар, четинвилер шаирди вичин регъимлү рикелди гъиссавай. Гъа ихътин четин кысметдин иеси хайи шаир вични халкъдиз мукъва ва қлан тир.

Адаз руығьдин ва чандин нефинжилер кысмет хъана: рикін тіл хъайи мұғыуబат, начагъвал, багърийрикай кефи хун, дустар яргъаз хъун ва эхирдайни дуланажағъдин кесибвал. Лугъунлиз килигайла, адан шииррин кысметни гъа ихътинди хъана – шаирдин яратмишунрин چехи пай гел галачиз кважынава.

Чал агакъай гъакъикы документри къалурзоваял, Мегъамед-Эминаз лап хъсандиз турук ва араб چаларни чидай, амма вичин яратмишунар патал ада хайи дидед چал хъягънай.

Гзаф йисара чипин хуыре, Ялцугъа, къазивал авур буба Севзихан къейила, а къуллугъ Етим Эминал тапшурмишнай. Фурс, лавгъавал гвачир, масадан рикікай хабар къадай, инсанвилиз къимет гуз чидай къази Эминан гъилик ирид хуыр квай...

«Са бендедин дувандайла, гъакъимар,
Адалатдин гъахълу тир ван рикел гъваши...»,
- кхъенай шаирди вичин са шиирда.

Гъахъ дуван қландау къуллугъэгъли (къази) хъиз, Эмин шариатдин къанунрал ва эдеблувилин адетрал амал ийизвай динэгълини тир. Ада и къанунар чуриз, чипиз хусуси хийирап къачудай къве чин алай ришветчи

судуярни нефс вилик квай фекъияр шииррин қаралди русвагъ авунай.

Шаир гежэвлениши хъана. Адан уймуырдин юлдаш вичиз жаван йисара қлан хъайи, гзафшиирап баҳш авур иер Туквездан тир. Абуруз Къизхалум ва Мислимат тіварар алай къве руш хъана.

Туквезданны Эмин чеб-чпиз Эмина, 14-15 йиса авай жаван яз, Қеандал рушан буба Хужа-Мегъамедан медресада келдай چавуз таниш хъанай. Ина Туквезданни, адалай гъвечи стха Агъамирзедини келзая. Агъамирзени Эмин гъульгъульлай қеви дустар хъанай. Аквадай гъалда, рушазни и рикіл из чими акунрин, хъсан келзая, вичини шиирар теснифзавай гада хуш хъанай. Хужа-Мегъамед эфенди, мумкин я, гъа и кар къатlана, саки пуд йисуз келайдалай къулухъ, Эмин вичин медресадай ракхурна. Амма Эминан шииррай аквазвойвал, адан рикелай вичин қланиди алатзавач, акси яз, ам ада ашкъидин къакъан гъульдурыз акъудзава, вири уймуырда адакай қарар хъизиша. Гъакіятlани, ақылбалугъвилил агакъай Туквездан Эминаз кысмет жезвач, ам масадаз гъульдуз гузва.

«Вун жағъайдаz гъич ви къадир чизавач,

Зар-зебада гъамиша вун хузывач...»

- рикіл тілар хъана кхъизва Эмина вичин шиирда, Туквезданахъ элкъвена.

Ирид йисуз Эминан вил Туквезданахъай атланач:

«Ирид йис я вун заз яр яз гъамиша,

Вуна рикін сир лугъудач заз, гүзел...»

- лугъузва ада маса шиирда.

Етим Эмин уймуырдал шад, къару инсан тир, адан няметрикай виридалайни важиблуди, дадлуди ада ашкъи-мұғыуబат яз гъисабна. Қланиди ам патал, адалай вилик хъайи Шаркъ патан шаиррилай тафаватлу яз, гъакъан са шикил, хиялда авай къамат туш, чан алай,

хъсан-пис къилихрин, итимдиз шадвални, рикIин Шални багъишидай дишегъли я. Ада къатIунзава хъи, дишегълиди къул арадиз гъидайди хъиз, ам чукIурна, барбатIини ийида. И жигъетдай папарин, кайванийрин жуъреба-жуъре къилихар къалурзавай Е. Эминан ши-иррин къватIалди вичел фикир желбазава. Адаз гъатта пудпаюникай ибарат тир са жуъредин поэмадиз хъиз килигайтIани жеда. Шаирдин гафарай, акъуллу паб итим патал халис женнет я. Ихътин дишегълидихъ галаз санал умумър тухуз, ихтилат-сувъгъбет ийиз хуш жеда. Ихътин руш хвена, тербияламиш авур дидедизни бубадиз мидаим умумърда секинвал ва разивал жагъида. Акъулсуз, тербия авачир папарин абурсуз сувьетар Етим Эмина «Пис паб», «Мугъман къвале тун тавур паб», «Гъяя течир паб» ва маса ши-ирра гана. Халкъдин арада виликдайни машгъуртир, гъатта алай девирдани бязи итимар нарази ийизвай ширикай сад Етим Эминан «Къве паб» ширикай:

«Гъич са касдиз къве паб тахъуй дуныядал,
ХъйтIа, адан къвале агъузар жеди...»

Секин ва бахтавар яз яшамиш хъана къандатIа, хизанда къуй анжак тек са паб хъурай, - лугъузва шаирди. Амма «Герек туш» ширида ада пис папарикай ихтилат ихътин зарафатдин гафаралди күтятгъзава:

Етим Эмин, къадач къарай хъана пис,
Папан рекъе къекъвез хъана ирид иис,
Эхир несиб хъайила, гъамни хъана пис,
Гъуцари гайи касдиз садни герек туш.»

Етим Эминан ширират халкъдин, милли бинейрал арадиз атайди я, ада халкъдин шадвилерни пашман-вилер кужумна, амма къалубрин жигъетдай Шаркъ патан шириратдин таъсирдик хъайиди, ам адаз таниш тирди якъиндиз аквазава. Эмина неинки а шириратдиз хас тир гекъигунрикай (сұна, ханум, дилбер) менфят къачузва, гъакIини хуси, тек са вичиз хас тир метафораярни булдиз яратмишава.

Эминан пашман ва шад царапай а девирда да-гъвийрин кыилел атай зурба, ульквейрин тарихда гелер тур вакъияр, абурун четин яшайишдин гзаф терефар аквазава: милли азадвал патал дагъийри тухтай женгер, абурун къурбандар, умумърдин зид-дилер, яшайишдин месэләяр, кесиб-кусьубдин Шаларни-күтIалар.

Къе, жуван девирдин четин месэлайриз вил вегъей чавуз, зурба шаирдин алмасди хъиз нур гудай и царап гъикI рикIел хкидач?!

«Гъарай, эллер, пис ксаriz
Ажеб дуныя ханавачни!
Дугъри ксар дуныядикай
ХынI гүзгүйлар ханавачни!...»

Саки къве асиридин йисар алатнава, Эминан ши-иррал, вахтунин имтигъянрай экъечIана, къени чан алама, ва, къилинді, абуру гъа чавуз хъиз, чи заманадани гужлуз ван ийизва, инсандин руыгъ уяхарзава, вилер ачуи ийизва. Халис шириратдихъ вахтунинни мензилрин, диндинни милливилин сергъятар жедач эхир – ам вири инсаниятдин багъа ивиридж, хазина-диз элкъведа.

Етим Эминан муғъуббатдин лирика

Наира ШИХНАБИЕВА

Етим Эминан ширират инсандин вири хилерихъ галаз алакъалу хъайиди я. Гъелбетда, Чехи шаир муғъуббатдин михъи гъиссерикай, къанибурун вафалувиликайни ражазава. Муғъуббатдин тема рагъэкъечIайдай патан шаиррини чипин эсерра вири патарихъя ачуҳнавай, амма Эмин и месэладив масакIа, лезги халкъдин адетринни руыгъдин девлетлувилин дережадиз килигна, эгечIана. Ада сифте яз лезги чапалади неинки дишегълидин къамат гузылвилелди ачуҳнава, гъакI ада сифте яз дишегълидиз барабарвиллини гузырдайни Чехи метлеблу къимет гана.

Шаирди вичин эсерра къанидан руыгъдин къакъанвал, гъиссерин михъивал, адан гуырчегвал вичиз хас тир шириррин везиндалди, гекъигунралди, фикиррин девлетлувиленди къалурзава. Адан сифтеңан ширикай сад «Тұқвездан» я. Иней чаз шаирдиз вичин яр гъикъван багъа ятIа, вучиз ам играми ятIа, вучиз ам «гъилерал къуна» къанзатIани аквазава. Эгер чирагъ экв гузтай са алат ятIа, Эминаз Тұқвездан вичин рикIиз, руыгъдиз экв гузтай ашкъидин ялав жезва.

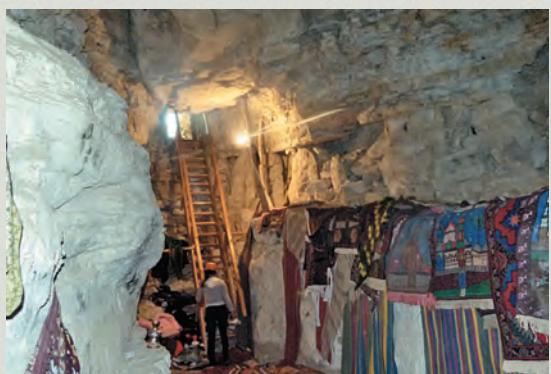
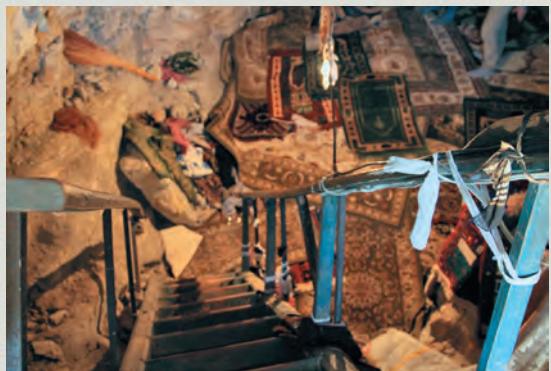
Гъелбетда, Эминаз муғъуббатдигъамиша шадвал гузвач, амни ашкъидин парари, тұкыуылвилери, сад-садан гъавурда акын тавуни эзмишзава, амма шаир гъамиша къанивал гъалиб жедайдахъ инанмиш я. Гъавиляй адап ширират халкъдиз гъакъван масан я ва адап гъар са ширират халкъди манириз элкъурна. И манияр халкъдин сиверай сивериз физ къенин ийкъалди лезги халкъди шад межлисра ашкъидалди лугъузва. Гъихътин лезги хъуй «Тұқвездан», «Гузыл Тамум», «Гузыл» ва маса манияр тийижирди ва абур лугъун тийидайды. И царап виридан рикIера гъатнава ва тиқрарзава:

Гузыл Тамум,
Ая фагъум
Зи чанда гум
Къекъвезава!

Вилин накъвар
Хъана селлер,
Сефил зи рикI
Ишезава ...

Етим Эминан ширират къенин юкъузни күтятгъ тегедай булах я, чи жетыл шаирриз. Абуру неинки шаирдал дамахзава, гъакI адап ширират тұкыуыр хъунин тегъердикай, абурун къалубрикай, асулы макъсаддикай чипиз менфят къачузва. Эмин хъиз, И. Гъусейнова лагъайвал, «девиррал пайдах хъиз хаж хъайи шаир» чахъ гъеле хъанач. Гъавиляй чаз ам мадни багъа я.

ДУРКДИ МАНИ ЛУГҮДАЙЛА...

Дагъустандин лап сирлу чайрикай сад Дуыркя. Ам Табасаран райондин Хустиль хуруун сергъятра авай магъара (къвет) я. Ам федеральный метлеб авай төбиатдин ва медениятдин памятникрик кутунва.

Магъарадихъ гзаф шукъу жигъир фенва, аиз галтад жезвай киарасдин гураай ва къванцин киараай эвичи на кланзава.

Магъарадиз гъахъдай чка Даркдагъдин тик къвалал, гъульуун дережадилай 750 метрдин къакъанда ава. Лугъунрай, виликдай магъарада къилдин ирид помещение авай, амма абур залзала хайила уыцена. Исятда анжах дузы тушир цларин къве «залдиз» гъахъдай мумкинвал ава. Къавукая еке къванер күурс хъанва.

Яргъивилел ирид метр къван ва гъяркъувилел вад метр алай сад лагъай зал къилинди я. Аны къаник, къуд метрини зурал агъада авай залдиз фидай төквен ава. Аиз шукъу киарасдин гураай эвичи на. Магъарадин пуд лагъай пай гъа инилай башламиш жезва, аиз гъахъдай чкани шукъу я, ам дагъдин дериндихъ фенва, гъикъван ятла малум туш. Амма инсанар аиз гъахъзавач – хаталувилик акатунихъай кичевал аваз.

Магъарадихъ гелкъвезва: цлар асунна лацу авунва, киавчери зияратдиз къvezvaiбуру гъизвай са шумуд къат рухар экъянава. Магъарадин пиплера эцигнавай керосиндин лампаяр гъамиша куыкъенва. Магъарадихъ ам хуъзвайди ава, ада ина сиришта хуъзвава ва экскурсия кыле тухузва.

Лугъуда хъи, эгер нефес акъуд тийиз, рапан тийиз акъвазайтла, дагъдин деринрай – чилин къаникай авахъзавай ваңчун ван къведа.

Магъарадихъ галаз алакъалу виридалайни итижлу делил адан мани лугъун я. Гагъ-гагъ магъарадай акъатдай гу-у-в-дин ванер Хустиль хуруувни агакъда. Виликдай и сесер къурбанд авуниз эвер гузтайбур яз гъисабзавай, чи йикъарани, ванер акъатайла, яшшу инсанри лугъуда: «Дуыркди къурбандар авун талабзава».

Аквадай гъаларай, къульне заманада ина мажусийрин пак чка авай; ислам пайда хъайдалай къулухъ магъара капла ва зиярат ийидай чкадиз элкъвена. Магъарадихъ аламатдин къуват авай-вилихъ инсанри инанмишвалзава. Сагъ хъхъун патал, марф къун патал, бегъер хъун патал дуяяр ийиз иниз яргъарайни инсанар къвезва. Къенин юкъузни ина цаяр къунин, селлер атуунин, къурагъвилер ва я чилемелвилер хъунин гъаларикай хуун патал инсанри саналди дуяяр келзава.

Магъарадихъ галаз гзаф риваятар алакъалу я. Къиблепатан Дагъустанда сифте яз ислам чуккурайдан – арабрин полководец Масламан гапур ина хвейиди яз гъисабзава. Яшшу инсанри ихтилатзавайвал, магъарада «эреллерар» - аламатар арадал гъидайбур яшамиш хъана. Гунагъкарривай къенез гъахъиз жезвачир, гъикъ хъи, гъахъдай чкадин къвалар сад-садав агатна, абур чукъведай.

Эгер квездүүрк магъарадиз физ кианзаватла, ихтын кардиз фикир це: магъара пак чка яз гъисабзавайвияй, дишегълиири кыил ягълухдалди келвирүн гerek я. Адалайни гъейри, иниз сиягъатдиз къедайла, къванерай ва галтад жезвай гураай винелди са четинвални авачиз хкажды ва эхвичи из регъят хуун патал киавчерал къулай тир спортын чекмеяр алуу.

Гульнара АСАДУЛАЕВА

Бахт

БАХТ вири алем тирвал къекъvez хъана ва рекье вичел дуьшуьш хъайи вирибурун риклин мурадар къилиз акъудна. Амма са сеферда БАХТ фуруз аватна ва адавай анай экъечиз хъхъанаач...

Фурун патав инсанар къвез ва чин риклин мурадар талабиз хъана, БАХТУНИ лагъайтла, гъелбетда, абурун талабунар къилиз акъудна. Са сеферда фурун патав жегыл гада атана. Ам БАХТУНИ Зилигнна, амма са затла талаб тавуна, хабар къуна:

- Бес ваз къани-такъан авани, БАХТ?
- Иной эхкъечиз къанда, - жаваб гана БАХТУНИ.

Гадади ада з фурай эхкъечиз къумекна ва вичин рехъ давамарна.

БАХТУНИ лагъайтла, гъадан гуьгъуниз чукурна...

Са ни ятла абүрүз вичин рикл багъишда...

Жикл ятланни са хуьруъз къувузу камалэгъли атана ва ам яшамиш хъун патал ина амукъна. Аялрал адан рикл алай ва абурухъ галаз ада гзаф вахт акъуддай. Мадни, аялриз савкъатар гунни адан рикл алай кар тир, амма ада гъамиша кеврек, фад хадай затлар гудай. Аялри гъикъван мукъаятвалзавайтлани, абурун цийи къугъунагар (игрушка) мукъвал-мукъвал хазвай. И кардикди аялрин кефияр чур жезвай ва тулькуълдаказ шехъдай. Са къадар вахт алатаила, камалэгълиди абуруз мад цийи къугъунагар багъишна, амма ибур мукъубурулайни гзаф кеврекбур тир.

Эхирни аялрин диде-бубайривай эхиз хъанач ва абур къувузу камалэгълидин патав атана:

- Куын камаллу я, квез чи аялризни анжак хъсан-вилер хъана къанзава. Амма куыне аялриз ихътин савкъатар вучиз гузва? Хун тавун патал чипвай жедайвалалахъни ийизва, амма къугъунагар гъикл хъайтлани хазва, аяларни шехъзава. Къугъунагар акъван иер я хъи, абурув къугъун тавуна акъвазун жери кар туш...

Са тимил йисар алатда, - милиз хъуьрезва къувузу камалэгъли, - абуруз са ни ятла вичин рикл багъишда... Белки, и карди абуруз багъа савкъатдив са тимил мукъаятвиленди эгчичун гerek тирди чирдатла?

Женщина Дагестана

На лезгинском языке

Учредитель:

Министерство информатизации, связи и массовых коммуникаций РД.

Главный редактор

Н. М. КЕРИМОВА
e-mail: J-dag@mail.ru

Редакционная коллегия: заместитель главного редактора

П. З. АБАКАРОВА

ответственный секретарь

А. Ю. АБДУРАХМАНОВА,
e-mail: delia25@mail.ru

редактор русского выпуска

Г. Х. АСАДУЛАЕВА

редактор аварского выпуска

С. Г. ПАРХАДАНОВА

редактор даргинского выпуска

П. Г. ВАГИДОВА

редактор кумыкского выпуска

П. Х. ХАЙБУЛЛАЕВА

и. о. редактора лезгинского выпуска

С. Э. АСЛАНОВА

редактор лакского выпуска

З. Т. АБДУРАХМАНОВА

редактор табасаранского выпуска

С. М. ИСРАФИЛОВА

Корреспонденты:

Э. ИБРАГИМОВА,
А. ТАЖУДИНОВА,
В. РАТЕНКОВА.

Заведующий редакцией

С. М. ГАМЗАТОВА

Художественный редактор

Г. А. КУРБАН-АДАМОВА,
e-mail: guleymat@mail.ru

Адрес редакции и издателя:

367018, Республика Дагестан,
г. Махачкала, пр-т Насрутдинова, 1^а.
e-mail: J-dag@mail.ru

Журнал отпечатан в типографии:

ГАУ РД Издательский дом «Дагестан».

Телефоны редакции:

65-00-36, 65-00-37, 65-00-39, 65-00-40.

Официальный сайт журнала «Женщина Дагестана»: женщинарадагестана.рф

Сдано в набор 14.11.2018.

Подписано в печать 26.11.2018.

Формат бумаги 60 × 84¹/₃.

Объем: 5 печ. л.; 4,65 усл. печ. л.

Заказ № 1108. Тираж (3255)430 экз.

Журнал для семейного чтения. Издается с 1957 г. Выходит на аварском, даргинском,

кумыкском, лакском, лезгинском, русском, та-

басаранском языках один раз в два месяца.

Свидетельство о регистрации СМИ ГИ № ТУ05-00368 выдано Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Дагестан.

На обложке:

I – Жасмира Багичева – доцент кафедры педагогики и психологии дошкольного и дополнительного образования ДГПУ;
III – Алия Магомедова – победительница Международного фестиваля моды красоты и таланта «Красавица Европы–2018»

ГъвечIи дагъви руша, топ-модель Алияди Европа магълубна

Виолетта РАТЕНКОВА

В ичин яш гъеле анжак 12 иис ятIани, Мегъамедова Алия пешекар топ-модель я. Ада модаяр къалурзавай мярекатра, рекламайра ишириакзава, аялрин мода раиж ийизтай дуънъядин машгъур гзаф агентстворихъ галаз ҆Івалахзава.

Идалайни гъейри, и гъвечIи руша шегъерда кыле физвай концертра, маса межлисра къульер авуналди, хореографиядин нумраяр тамама-руналди, манияр лугъуналди ишириакзава.

Алиядихъ гъеле мергъяматлувилин мярекатар тешкилайбурун, жуьреба-жуьре фондарин патай са къадар чухсагъулдин шагъадатнамаяр ава. Адахъ жуьреба-жуьре яратмишунрин конкурсра ишириак авунай, гъатта спортда агалкъунар къазанмишунайни, хейлин дипломар, медалар, кубокар ава.

Алия аялрин модаяр къалурдай фестиварин, иервилин конкурсын, неинки чи Республика, неинки гъатта чи улькведа, гъакIини къецепатан ульквейрани, гъалибчи хъана.

Алай иисан майдин вацра СКФО-да World Russian Beauty лишандик кваз Виророссиядин конкурс кыле фена, ина Алия нубатдин сеферда гъалиб хъана, ада конкурсдин «Super Model

Kavkaz» номинацияда Гран-При къа-занмишна. World Russian Beauty конкурсда къачур гъалибили Алиядиз Македонияда кыле фидай «Европа-дин Гуъзел – 2018» лишандик кваз модайрин, иервилин ва бажарагъдин конкурсда Кавказдин патай векилвал ийидай мумкинвал гана.

Гила и гуъзелдикай вичикай рахан. Алияди Магъачкъаладин І3-гимназиядин 6-классда къелзава. Лап гъвечIи чавалай адаприкI ги-лан аямдин къульерал ала, гъакIини ам спортдал машгъул я, мадни ада музыкадин мектебда театрдин ва манийрин отделенийра къелзава. ГъакIини адахъ лап иердиз шикилар чIугунин бажарагъ ава.

Алия къени, масадан дердиихъ кудай рикI авай, сивел мили хъвер алай руш я. Адахъ гзаф къадар дуст рушар ава, ада бурухъ галаз санал азад сятер кечирмишиз ҆Іанда. Алиядивичиз инсанрин виликалакъунар къалурун, вичел абурун фикир желб авун хуштири, вичиз сегънедихъай, фотокамерайрихъай киче тушири чуьнухъзава, акси яз, ада гъикI я хъи, абуру авачиз хъайтия, адавай гила яшамиш жезни жедач.

Руш датIана са квел ятIани машгъул я: къульерин коллектив, модельрин агентство, концертра ишириак авун, шикилар чIугун – гъакI ятIани, Алияди мектебда хъсан къиметар къачуз къелзава. Виридалайни адаприкI алайбур урус чIаланни литературадин, къецепатан чIаларин ва биологиядин тарсар я.

Алиядин рикI къульердай ва манияр лугъудай устад пешекар хъун ва къульерин жуван мектеб ачухунин мурад ава. Алиядин гафаралди, модельвал ада гъакIан машгъул я.

Чаз амукъзавайди и иер, ала-къунар авай гъвечIи рушаз рикIин сидкъидай икI лугъун я: вун ви вири мурадрихъ агакърай, вакай Дагъустандин гуъзел ва баркаллу дишегълийрин жергеда лайихху чка къадайди хъурай, Алия!

ARA
Profess

ARA
Professional

ARA
Professional

	ЯНВАРЬ	ФЕВРАЛЬ	МАРТ	АПРЕЛЬ	МАЙ	ИЮНЬ
Пн	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
Вт	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
Ср	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Чт	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Пт	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Сб	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Вс	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
	ИЮЛЬ	АВГУСТ	СЕНТЯБРЬ	ОКТЯБРЬ	НОЯБРЬ	ДЕКАБРЬ
Пн	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
Вт	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
Ср	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
Чт	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
Пт	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
Сб	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
Вс	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29

2019